

AZ ŐRSÉGI TÁJVÉDELMI KÖRZET RÉTVEGETÁCIÓJA

KOVÁCS J. ATTILA

Berzsenyi Dániel Főiskola, Természettudományi Kar, Növénytan Tanszék,
9701 - Szombathely, Pf. 170.

Abstract

Kovács J. A. (2002): The grassland vegetation of the Őrség Landscape Protected Area (Hungary). – Kanitzia 10: 137-174.

The study gives a ceonological, ecological and natural protection overview about the grassland vegetation situated in the West Transdanubian hilly region generally named Őrség. The paper referred to the historico-ecological aspects of the origin and developement of grasslands (hay meadows, pastures, lawns) their dynamic transformation duiring the last few decades and the present structure and chorology of the main grassland communities.

The botanical analysis demonstrated that even in a general regression of the grassland territories in the given area, the grassland vegetation preserve about fourty protected and valuable plant population like: *Trollius europaeus*, *Achillea ptarmica*, *Polygonum bistorta*, *Carlina acaulis*, *Dactylorhiza majalis*, *Dianthus superbus*, *Hemerocallis lilio-asphodelus*, *Spiranthes spiralis* etc. The mesic and wet grassland are very famous keeping important fungi species. The most important diversity of grassland plant communities were survived especially in the orchard gardens, river valleys, glades, forest borders and some plateaux belonging to the alliances: *Molinion*, *Filipendulion*, *Deschampsion*, *Arrhenatherion*, *Cynosurion*, *Violion caninae*. The following plant communities keeping various coenopopulations are proposed to be protected like: *Junco-Molinietum*, *Angelico-Cirsietum oleracei*, *Filipendulo ulmariae-Geranium palustris*, *Cirsio cani-Festucetum pratensis*, *Anthyllido-Festucetum rubrae*, *Luzulo albidae-Callunetum*. Other vegetation units can be found under various stage of vulnerability: *Carici vulpinae-Alopecuretum pratensis*, *Succisello inflexae-Deschampsietum*, *Agrostio-Phalaridetum*, *Pastinaco-Arrhenatheretum*, *Alopecuro-Arrhenatheretum*, *Nardo-Festucetum capillatae*, *Genisto pilosae-Sarothamnetum* etc.

The present botanical structure of grasslands situated in western Hungary are under strong anthropogene pressure manifested by the dangerous spreading of invasive species which realized here various successional stages, coenoses and even plant communities (*Agropyro repenti-Solidaginetum*, *Eupatorio cannabini-Solidaginetum*). Hoping that the new introductions related to the traditional agriculture and animal farming will contribute to the preserve the naturalness of grassland vegetation and their botanical values

Keywords: grassland vegetation, plant communities, nature conservation, phytocoenology.

Bevezetés – Irodalmi áttekintés

Nyugat-Dunántúl legnagyobb tájvédelmi körzetének tájképi jellegét a természetközeli növényzet olyan nagyobb csoportjai jelenítik meg mint az: *erdők, rétek, lápok* változatos sokasága, melyek a mély völgyeket és a lapos hegyhátakat borítják. Ezen élőhelytípusok a vendvidéki szórvány, ill. az őrségi szeres települések és szántóföldek közé ékelődve mozaikos (heterogén) szerkezetükkel még mindig a táj meghatározó, jellegzetes arculatát képezik.

A rétvegetáció (réttársulások, gyeptípusok, kaszálók-legelők növényzetének) tanulmányozása mondhatni egykorú az Őrség botanikai feltárásával. A rétek és legelők florisztikai megismerése, valamint a természetes növényzeti típusok (formációsintű) feltárása BORBÁS (1887,1897), és GÁYER (1925,1927) alapvető munkásságával indult meg. A növényföldrajzi szemlélet meghonosodásával (*Praenoricum*, Alpokalja flóraidék, GÁYER 1925, BOROS 1926) századunk közepén ZSOHÁR (1941) leíró vegetációvázlatában már konkrét termőhelyeket sorol fel az egyes „formációk” jellemzése során: pl. csarabosok (Farkasfa-Szalafő határában), patak-kísérő növényzet (Zala völgyben), száraz rétek (Nádasdi fennsík), nedves rétek (a Zala és a Kerka völgyében). Soó (1934) Vas megyei összefoglalójában azonban csak szórványos és közvetett adatokat közöl az Őrségből. Nagy mennyiségű és értékes florisztikai adatot tartamaznak viszont a rétekre nézve is KÁROLYI-PÓCS munkái (1954, 1968). A modern cönológiai-tabelláris jellegű florisztikai-ökológiai vegetációkutatót az Őrségben és a Vendvidéken Pócs és mtsai indították el (1958, 1962).

A Szőce-környéki és a Szakonyfalui vegetációelemzésekben először találkozunk konkrét réttársulások jellemzésével és térképezésével (pl. *Junceto-Molinietum*, *Deschampsietum caespitosae*, *Arrhenatheretum elatioris* stb.), értékes növényfajok cönológiai besorolásával (*Gentiana pneumonanthe*, *Trollius europaeus*, *Hemerocallis lillo-asphodelus* stb.).

A Rába-ártéri rétek és legelők növényzetének vizsgálatával közel két évtizedig foglalkozott JEANPLONG (1960, 1969, 1987). Cönológiai, ökológiai és produktív-biológiai eredményeit értékes chorológiai és természetvédelmi elemzések egészítik ki.

Az őrségi rétvegetáció alaposabb megismerésére az utóbbi évtizedben beindult biodiverzitás kutatás, ill. természetvédelmi-ökológiai állapotfelmérések keretében került sor: KOVÁCS (1992, 1995, 1999), LÁJER (1997, 1998), NÉMETH (1993), KOVÁCS-TAKÁCS (1993, 1994, 1998). A rétvegetáció vizsgálatánál általában 5 x 5 m-es kvadrátokat, ritkábban 2 x 2 m-es felvételi mintákat elemeztünk.

Tájvédelmi szempontból igen fontos, hogy az őrségi rétvegetáció változatosságával (kiszáradó kékperjés rétek, magaskórósok, mocsárrétek, mezofil kaszálórétek, hegyi rétek-legelők, sovány gyepek, csarabosok, gyomosodó rétek-legelők), magas flóradiverzitásával (közel 500 faj), védett és veszélyeztetett edényes növényfajaival (cca. 40), ritka gombafajaival (cca. 29 faj) a természetközeli élőhelyek egyik igen reprezentatív szeletét képezi. További fenntartásuk, kezelésük és

megőrzésük a természetvédelmi (ökológiai) gazdálkodás és természetmegőrzés próbakövét jelenti.

A rétvegetáció történeti jellegzetességei

Az őrségi és vendvidéki rétvegetáció sajátos egységeinek a kialakulása (kiszáradó kékperjés rétek, magaskórósok, mocsárrétek, mezofil kaszálórétek, hegyi rétek-legelők, sovány gyepek, csarabosok, gyomosodó rétek) elsősorban tájtörténeti, valamint jellegzetes növényföldrajzi, éghajlati, domborzati, talajtani viszonyokkal magyarázható.

A terület eredeti vegetációs képét olyan erdős vidék képezte, melyben a nagy erdőségeket mocsaras-lápos foltok és szegélyi tisztások egészítették ki. Úgy a folyómenti ártereket, mint a dombvidéki részeket az állattenyésztésre-gazdálkodásra alapozó évszázados *irtáskultúra* alakította-módosította jellegzetes művelési részekké: *erdők, rétek, szántóföldek, belterületek*. A mai vidék tájképi jellegét az egykori erdőirtások helyén létrejött kis települések és a körülöttük kialakult mozaikos szerkezetű kaszálórétek, szántók, kaszálógyümölcsösök, erdőfoltok látványa határozza meg. Az erdők helyén kialakult irtásfalvakat, hármás földhasználati övezet vette körül. A legbelső területeket 3-4 évenként trágyázták, ide vetették az igényesebb növényeket és itt alakultak ki a kaszálógyümölcsösök is. A második (a településtől kissé távolabb eső) övezetben levő területeket már ritkábban trágyázták és 5-6 éves művelés után felhagyták (parlagoltatták) vagy legelőkké alakították. A harmadik övezetben már szántóföldi gazdálkodást ritkán folytattak, az ugaroltatás (parlagoltatás) után a területek rétekké alakultak vagy visszaerdősültek.

A kiirtott erdők helyén létrejött települések és a kapcsolódó művelési ágak helyzete jól nyomon követhető az első (XVIII. századi), a második (XIX. századi) katonai felmérések, valamint a XX. századi földhasználati részek összehasonlításával. Így például a mai szalafői összefüggő erdőterületek helyén, az 1840-es években mozaikos szerkezetű erdő/rét területek voltak (sakktáblaszerű kép), az 1780-as évek körül pedig csak kisebb erdőfoltok léteztek.

A mai rétvegetáció egységei többnyire patak völgyi, dombháti (hegyháti), és belterületi (kaszálógyümölcsösök) térségekben maradt fenn. Mindegyik típus valamilyen formában a hagyományos gazdálkodás (bakhátas szántóművelés, rétgazdálkodás, ill. sessionális gazdálkodás) függvénye. Erdő, szántó és rét évszázadokon át váltakozott térben és időben. A nagy erdőtömbök közé ékelődő kisparaszti szántó-ugar (erdő) telekegyüttest nevezték sessionának, melynek sorsa a továbbiakban gazdasági szempontok érvényesülésével alakulhatott bakhátas szántóterületté, parlag, ill. rét-legelő területté vagy kisparaszti szálalóerdővé. A sessionális területek mozaikos változatosságát a XIX. századi nagy tagosítások, majd a XX. századi államosítások és TSz-rendszerű területhasználat szüntette meg. A hagyományos földhasználat jellegzetes formái a bakhátas szántóművelés, a kaszálórétekre alapozott állattenyésztés és a kisparaszti szálaló erdőgazdálkodás tájalakító szerepe még

ma is megfigyelhető a Vendvidéken. Hatásuk a rétvegetáció egységeire meghatározó. A rétvegetáció egységeinek további szerkezeti jellegzetességeit az Alpok közelsége, a hűvösebb klíma, patak völgyek, dombhátak helyzete, valamint a savanyú, kilúgozott talajok elterjedése ugyancsak befolyásolta.

A rétvegetáció természetvédelmi értékei

Az Őrségi TK területén a füves élőhelytípusok keretében a következő fontosabb természetvédelmi értékek mutathatók ki: védelemre javasolt növénytársulások, potenciálisan veszélyeztetett növénytársulások, védett és veszélyeztetett edényes növényfajok, ritka réti gombafajok.

Védelemre javasolt növénytársulások (Vörös Könyv, 1999)

- *Junco-Molinietum* (Mészkerülő kékperjés rét)
- *Angelico-Cirsietum oleracei* (Patakmenti magaskórós)
- *Filipendulo ulmariae-Geranium palustris* (Lápi magaskórós)
- *Cirsio cani-Festucetum pratensis* (Réti csenkeszes mocsárrét)
- *Anthyllido-Festucetum rubrae* (Verescsenkesz-rét)
- *Luzulo albidae-Callunetum* (Csarabos)

Potenciálisan veszélyeztetett növénytársulások

- *Carici vulpinae-Alopecuretum pratensis* (Ecsetpázsitos mocsárrét)
- *Succello inflexae-Deschampsietum cespitosae* (Sédbúzás mocsárrét)
- *Agrostio-Phalaridetum* (Pántlikafüves mocsárrét)
- *Pastinaco-Arrhenatheretum* (Franciaperje-rét)
- *Alopecuro-Arrhenatheretum* (Ecsetpázsitos franciaperjés-rét)
- *Nardo-Festucetum capillatae* (Fonalascsenkesz-rét)
- *Genisto pilosae-Sarothamnetum* (Seprőzanót társulás)

Védett és veszélyeztetett edényes növényfajok

Achillea ptarmica L. (kenyérbél cickafark), *Acorus calamus* L. (kálmos), *Agromonia procera* Wallr. (szagos párlófű), *Alchemilla xanthochlora* Rothm. (réti palástfű), *Arnica montana* L. (árnika), *Botrychium lunaria* (L.) Sw. (kis holdruta), *Carex buekii* Wimm. (bánsági sás), *Carex canescens* L. (szürkés sás), *Carex hartmannii* Cajander (északi sás), *Carlina acaulis* L. (szártalan bábakalács), *Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soó (erdei ujjaskosbor), *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) Hunt et Summ. (széleslevelű ujjaskosbor), *Dianthus superbus* L. (buglyos szegfű), *Diphasium complanatum* (L.) Rothm. (lapos korpafű), *Doronicum austriacum* Jacq. (hegyi zergevirág), *Eleocharis carniolica* Koch (sűrű csetkása), *Epipactis palustris* (L.) Cr. (mocsári nőszőfű), *Eriophorum angustifolium* Honckeney (keskenylevelű gyapjúsás), *Eriophorum latifolium* Hoppe (széleslevelű gyapjúsás), *Erythronium dens-canis* L. (kakasmandikó), *Gentiana pneumonanthe* L. (kornistárnics), *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br. (szúnyoglábu bibircsvirág), *Hemerocallis lilio-*

asphodelus L. em. Scop. (sárgaliliom), *Iris sibirica* L. (szibériai nőszírom), *Leucojum verum* L. (tavaszi tözike), *Lychnis coronaria* (L.) Desr. (bársonyos kakukkszegfű), *Lycopodium clavatum* L. (kapcsos korpafű), *Narcissus poeticus* L. subsp. *radiiflorus* (Salisb.) Bak. (csillagos nárcisz), *Orchis morio* L. (agárkosbor), *Orchis ustulata* L. (sömörös kosbor), *Platanthera bifolia* (L.) Rich. (kétlevelű sarkvirág), *Polygala nicaeensis* Rico subsp. *carniolica* (Kern.) Gräbn. (krajnai pac-sirtafű), *Polygonum bistorta* L. (kígyógyökerű keserűfű), *Potentilla palustris* (L.) Scop. (tözegeper), *Primula vulgaris* L. (szártalan kankalín), *Spiranthes spiralis* (L.) Cheval (őszi füzértekercs), *Trollius europaeus* L. subsp. *demissorum* (Borb.) Pócs et Balogh (zergeboglár), *Veratrum album* L. (fehér zsásza),

Ritka réti gombafajok

Nedügomba-*(Hygrocybe)*, nyirokgomba-*(Camarophyllos)* és nyelvgomba *(Trichoglossum)*-fajok: *Hygrocybe acutopunicea* R. Haller, *Hygrocybe calyptraeformis* (Berk. et Br.) Fay (rózsaszínű nedügomba), *Hydrocybe chlorophana* (Fr.) Wünsche (zöldessárga nedügomba), *Hygrocybe coccinea* (Schaeff.) Kumm. (cseresznyepiros nedügomba), *Hygrocybe flavescens* (Kauff.) Sm. et Hes., *Hygrocybe ingrata* Jens. et Moell., *Hygrocybe laeta* (Pers. et Fr.) Karst. (nyálkás nedügomba), *Hygrocybe miniata* (Fr.) Kummer (apró nedügomba), *Hygrocybe nitrata* (Pers. Fr.) Wünsche (hídszagú nedügomba), *Hygrocybe olivaceonigra* (P. D. Orton) Mos., *Hygrocybe oviva* (Bull. Fr.) Kühn. (piruló nedügomba), *Hygrocybe punicea* (Fr.) Kumm. (vörös nedügomba), *Hygrocybe reai* R. Mre. (keserű nedügomba), *Hygrocybe streptopus* (Fr.) Bon, *Hygrocybe tristis* (Pers.) Moell., *Hygrocybe unguinosa* (Fr.) Karst (szürke nedügomba), *Hygrocybe vitellina* (Fr.) Karst (krómsárga nedügomba), *Anthurus archeri* (Berk.) E. Fischer (tintahalgomba), *Camarophyllus lacmus* Fr. (nyirokgomba), *Clavulinopsis fusiformis* (Sow.) Corner (sárga bunkógomba), *Dermoloma cuneifolium* (Fr.) P. D. Orton (ráncos bársonypereszke), *Trichoglossum hirsutum* (Pers. ex Fr.) Bound. (borostás nyelvgomba).

A réttevegetáció területi eloszlása

A rétek és legelők az Őrségi TK területének jelenleg 13%-át alkotják. Így a művelési ágak megosztásában az erdők (51%) és a szántók (28%) után a füves területek ma csak a harmadik helyet foglalják el. Ez az arány a fajok tájökológiai változásait tükrözi (beerdősülés, erdőtelepítés, pangó mezőgazdaság, az állattenyésztés felhagyása a 20. században), hisz a század elején csak feleannyi erdő volt, a rétek viszont kétszer akkora területeket borítottak. A folyamatok egyirányúvá válásával, a kaszálások elmaradása után bekövetkező gyomosodás, beerdősülés, valamint a gyepfeltörések, műtrágyázás stb. erősen veszélyeztetni a füves élőhelytípusok és természeti értékeinek a fennmaradását.

A jelenlegi réttevegetáció eloszlása főleg három tájökológiai egységhez kötődik: *patakvölgyek*, *dombhátak* (Hegyhát) és települések környéki *kaszáló-*

gyümölcsösök réttársulásai-élőhelytípusai. Bár a településektől távol eső nagykiterjedésű rétek és legelők beerdősülése veszedelmesen fokozódik, a települések környékén lévő mezofil kaszálórétek és kaszálógyümölcsösök helyzete aktuálisan stabilizálódott és a fennmaradt patak völgyi és dombháti réttegáció egységeivel együtt számos ritka- és védett növénypopuláció konzervációs esélyeit növeli. Az Őrségi TK-ben a *patak völgyi réttegáció* a következő fontosabb részeket érinti a *Rába-völgy felé*: Szölnöki-patak, Török-patak, Szakonyfalui-patak, Grajka-patak, Zsidai-patak, Hársas-patak, Huszászi-patak, Lugos-patak, Himfai-patak; a *Zala-völgy felé*: Felsőszéri-patak, Siskaszeri-patak, Gyöngyösszeri-patak, Padkai-patak, Csikóvölgyi-patak, Ispánki-patak, Kistrákosi-patak, Nagyrákosi-patak, Vadása-patak, Szőce-patak, Magyarósi-patak, Szaknyéri-patak, Szentjakabi-patak, stb. Itt különösen a nedves rétek, magaskórós társulások és mezofil kaszálórétek az elterjedtebbek.

A dombháti (Hegyhát) réttegáció egységeit különösen a mészkerülő növénytársulások és a hegyvidéki sovány gyepek állományai alkotják. Nyugatról haladva kelet felé a fontosabb területek a következők: János-hegy (Felsőszölnök), Katalin-hegy, Ritkaházi-rét (Kétvölgy), Berek-domb (Rábatótfalu), Zsidahegy (Szentgotthárd), Bárkás-tó (Őriszentpéter), Bucsahegy, Felsőcserta, Pityerdomb (Kondorfa), Máli-tető (Rábagyarmat), Őri-hegy (Kistrákos), Lugosi-tető, Nyíres, Telekvég (Viszák), Pityerdomb (Felsőmarác), Cserta-rét (Szőce-Rimány), Rákota-dűlő, Szegfa, Nyírdomb, Csonka-dűlő, Nádasi-fennsík (Órimagyarósd-Nádasd).

Megfigyelhető a patak völgyi réttegáció dominanciája a Vendvidéken és az Őrség nyugati részein, a dombháti (hegyháti, fennsíki) réttársulások viszont elterjedtebbek az Őrség keleti részein. A kaszálógyümölcsösök réttegációját és a gyomosodó gyepterületeket szinte minden település környékén megtaláljuk, de a legszebb és leggazdagabb réteket Alsószölnök, Felsőszölnök, Kétvölgy, Apátistvánfalva, Farkasfa, Kondorfa, Orfalu, Őriszentpéter, Kistrákos, Nagyrákos és Pankasz területén találjuk.

Az Őrségi réttegáció aktuális területi elosztását a következő helynevek használata segíti elő: ***Alsószölnök***: Rába-völgy, Rába-ártér, Szögmező, Cselin-patak völgye, Szölnöki-patak völgye; ***Apátistvánfalva***: Hársas-patak völgye, Kis-patak völgye, Zsida-patak völgye, Nagy-rét, Gyermektábor, Hármasház; ***Csőrtnek***: Rába-völgy, Huszászi-patak völgye, Szőlőhegy; ***Daraboshegy***: Irtás, Csonkás; ***Farkasfa***: Huszászi-patak völgye, Dobogó, Nagydomb, Zsilavec; ***Felsőjánosfa***: Zala-patak völgye, Szentjakabi-patak völgye; ***Felsőmarác***: Himfai-patak völgye, Pityerdomb; ***Felsőszölnök***: Halál-völgy, Hampó-völgy, Hármashatár, János-hegy, Szerelem-völgy, Szölnöki-patak völgye, Török-patak völgye; ***Halogy***: Almásdi-erdő; ***Hegyhátszentjakab***: Szentjakabi-patak völgye, Vadása-patak völgye; ***Hegyhátszentmárton***: Lugos-patak völgye, Lugosi-rét, Pityerdomb; ***Ispánk***: Ispánki-patak mente, Nyugati-szer; ***Ivánca***: Lugos-patak völgye, Nyíres, Rába-völgy; ***Kétvölgy***: Grajka-patak völgye, Szakonyfalui-patak völgye, Katalin-hegy (Permise), Ritkaházi-rét; ***Kistrákos***: Kistrákosi-patak völgye, Háromházi-patak völgye;

Kondorfa: Lugos-patak völgye, Molnár-rét, Máli-rét, Bucsahegy, Felsőcserta, Fővég, Pityerdomb; **Körmend:** Rába-ártér; **Magyarlak:** Rába-völgy; **Máriaújfalu:** Hársas-patak völgye, Háromházi-patak völgye; **Nádasd:** Rákota, Szegfa, Csonkadűlő, Nádasdi-fennsík; **Nagyrákos:** Nagyrákosi-patak völgye, Zala-völgye; **Pankasz:** Zala-völgye; **Orfalu:** Huszászi-patak völgye, Láprét; **Őrimagyarósd:** Rákota, Csonkás, Magyarórsdi-patak völgye; **Óriszentpéter:** Bärkäs-tó, Csikóvölgyi-patak völgye, Zala-völgye, Siskaszeri-patak völgye, Pap-hegy, Padkai-patak völgye; **Rábagyarmat:** Gyarmati-patak völgye, Mál-tető, Rába-völgy; **Rábatótfalu:** Berekdomb, Rába-völgy; **Szakonyfalu:** Grajka-patak völgye, Szakonyfalui-patak völgye; **Szaknyér:** Szentjakabi-patak völgye; **Szalafő:** Felsőszéri-patak völgye, Gyöngyösszeri-patak völgye, Pityerszer, Zala-völgye (Szala-völgye); **Szatta:** Kápolna-erdő; **Szentgotthárd:** Rába-völgy, Zsida-patak völgye, Zsidahegy; **Szőce:** Cserta-rét, Csonkás, Szőce-patak völgye; **Viszák:** Lugos-tető, Nyíres, Szentjakabi-patak völgye, Telekvég.

A rétvegetáció cönológiai besorolása

MOLINIO-ARRHENATHEREA R. Tx. 1937 (MAGAS FŰVŰ RÉTEK)
 MOLINIETALIA Koch 1926 (KISZÁRADÓ LÁPRÉTEK-MOCSÁRRÉTEK)

Molinion coeruleae Koch 1926

1. *Junco-Molinietum* Preising in R. Tx. et Preising ex Klapp 1954
Mészkerülő kékperjés rét

Filipendulion Lohmeyer in Oberd. et al. 1967

2. *Angelico-Cirstetum oleracei* R. Tx. 1937
Patakmenti magaskórós
3. *Filipendulo ulmariae-Geranium palustris* Koch 1926
Lápi magaskórós
4. *Lysimachio vulgaris-Filipenduletum* Bal.-Tul. 1978
Lcgyezőfüves társulás

Deschampsion Horvatic 1930

5. *Succisello inflexae-Deschampsietum caespitosae* Ellmauer in Ellmauer et Mucina 1993
Dunántúli mocsárrét
6. *Carici vulpinae-Alopecuretum pratensis* (M. Kovács et Máthé, 1967)
Soó 1971
Ecsetpázsitos mocsárrét
7. *Cirsio cani-Festucetum pratensis* Májovsky et Ruzickova 1975
Réti csenkeszes mocsárrét
8. *Agrostio-Phalaridetum* (Újvárosi, 1949) Soó 1971
Pántlikafüves mocsárrét

ARRHENATHERETALIA Pawlowski 1928 (MEZOFIL KASZÁLÓRÉTEK)
 Arrhenatherion Koch 1926

9. *Pastinaco-Arrhenatheretum* Passarge 1964
Francia perjerét
10. *Alopecuro-Arrhenatheretum* (Máthé et Kovács, 1960) Soó 1971
Écsetpázsitos francia perjerét
11. *Anthyllido-Festucetum rubrae* (Máthé et Kovács, 1960) Soó 1971
Vörösesenkeszrét

Cynosurion R. Tx. 1947

12. *Lolio-Cynosuretum* R. Tx. 1937
Hegyi legelő
13. *Trifolio repentis-Lolietum* Krippelová 1967
Angol perjés legelő

PLANTAGINETEA MAJORIS R. Tx. et Ps.-sg. 1950 (**GYOMOSODÓ RÉTEK-
LEGELOK**)

PLANTAGINETALIA MAJORIS R. Tx. (1947) 1950 (**MEZOFIL GYOMOS
RÉTEK**)

Potentillion anserinae R. Tx. 1947

14. *Potentilletum anserinae* Felföldy 1942
Libapimpós legelő
15. *Rorippo austriacae-Agropyretum repentis* (Timár 1947) R. Tx. 1950
Kányafüves tarackbúzarét
16. *Rumici crispi-Agrostietum stoloniferae* Moor 1958
Lóromos fehér tippanos rét

Juncion effusi Westhoff et Van Leeuwen ex Hejny et al. 1979

17. *Juncetum effusi* Soó (1931) 1949
Békaszittyós
18. *Junco inflexi-Menthetum longifoliae* Lohm. 1953
Mentás-szittyósrét

POLYGONO ARENASTRI-POETALIA ANNUAE R. Tx. et Géhn et al. 1972
(**TAPOSOTT GYOMNÖVÉNYZET**)

19. *Lolio-Plantaginetum majoris* Berger 1930
Nagy úti fűtársulás
20. *Poëtum annuae* Felföldy 1942
Egynyári perjés
21. *Juncetum tenuis* Felföldy 1942
Vékony szittyós
22. *Polygonetum arenastri* Felföldy 1942 corr. Borhidi 1996
Madárkcsereűfűves

Rétekhez kötődő gyomtársulások

23. *Agropyro repentis-Solidaginetum* Kovács J. A. (1993) 1999
Tarackbúza-aranyvessző társulás
24. *Eupatorio cannabini-Solidaginetum* Kovács J. A. (1993) 1999
Sédkender-aranyvessző társulás

25. *Calamagrostietum epigeii* Juraszek 1928
Siskanádas
26. *Molinietum arundinaceae* Szodfridt et Tallós 1974
Nádképző kékperjés

CALLUNO-ULICETEA Br.-Bl. et R. Tx. ex Klika et Hadac 1944

(MÉSZKERÜLŐ RÉTEK-
TÖRPECSERJÉSEK)

NARDETALIA Oberd. ex Preising 1949

Violion caninae Schwickerath 1944

27. *Agrostietum coarctatae-tenuis* (Hargitai, 1942) Soó 1971
Hegyi száraz rét
28. *Nardo-Festucetum capillatae* Klika et Smarda 1944
Fonalascsenkesz-rét
29. *Festuco ovinae-Nardetum* Dostál 1933
Szórfügyep

Calluno-Genistion pilosae Duvigncaud 1944

30. *Luzulo albidae-Callunetum* (I. Horvat, 1931) Soó 1971
Csarabos
31. *Genisto pilosae-Sarothamnetum* Lohm. 1986
Seprőzanót társulás

A réttársulások rövid jellemzése

Az alábbiakban az Őrség és a Vendvidék réttársulásainak rövid jellemzését adjuk a következő szempontok szerint: Termőhely; Flóraösszetétel; Elterjedés; Természetvédelmi javaslatok.

I. *Junco-Molinietum* (mészkerülő kékperjés rét) (1. Táblázat)

Termőhely: Az Őrségi és vendvidéki patak völgyek, lefolyástalan, pangóvizes medencék, savanyú alapközethez kötődő mésztelen kiszáradó láptalajok, láprétek.

Flóraösszetétel: A társulás különösen nyárvégi és őszi aspektusban könnyen felismerhető a domináns kékperje fajok (*Molinia arundinacea*, *M. hungarica*) termőhelyet jól jelző szittyók (*Juncus effusus*, *J. inflexus*), valamint az olykor gyakori szórfű (*Nardus stricta*), háromfogfű (*Danthonia decumbens*), vöröscsenkesz (*Festuca rubra*) és tippán-fajok (*Agrostis canina*, *A. capillaris*) által. A mészkerülő kékperjés rétek állományaiban gyakran magas AD-értékkel vannak jelen olyan értékes fajok mint: kenyérbél cickafark (*Achillea ptarmica*), kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*), szibériai nőszirm (*Iris sibirica*), sárgaliliom (*Hemerocallis lilio-asphodelus*), zergeboglár (*Trollius europaeus*), kígyógyökerű keserűfű (*Polygonum bistorta*), széleslevelű gyapjúsás (*Eriophorum latifolium*), fehér zsászpa (*Veratrum album*), kétlevelű sarkvirág (*Platanthera bifolia*), festő zsoltina (*Serratula tinctoria*),

őszi vérfű (*Sanguisorba officinalis*) stb. Egyes, kevésbé acidofil élőhelyeken, az ördögharaptafű (*Succisa pratensis*), az árnyéksás (*Carex umbrosa*), az északi sás (*Carex hartmanii*) (Alsószőlőnk, ill. Szőce) (LÁJER 1997, KOVÁCS-TAKÁCS 1998), jelenléte volt kimutatható az utóbbi évtizedben, kavicsos peremterületeken pedig a fonalas csenkesz (*Festuca tenuifolia*) és a csarab populációk (*Calluna vulgaris*).

Ugyancsak az őrségi (Lugos-patak völgye, Viszák, stb.) kiszáradó kékperjés rétek érdekessége, hogy eddig csak innen került elő a hazánkban új gombafajnak minősülő tintahalgombafaj, az *Anthurus archeri* (TAKÁCS et al. 1985-1994).

Elterjedés: A növénytársulás tipikus, ill. degradált állományai viszonylag nagy területeket borítanak az Őrségi TK területén: az alsószőlőnk Rába-völgyben, a Szőlőnk-patak, Szakonyfalui-patak, Hársas-patak, Huszászi-patak, Zsida-patak és a Felső-Zala elágazó völgyeiben (Orfalu, Szalafő). Jelentős területeket találunk az Őrség keleti részén is: Lugos-patak völgye, Lugosi-tető, Bártás-tó, Ispánki-patak völgye, Zala-patak völgye, Kistrákosi-patak völgye, Szentjakabi-patak völgye, Szőce-patak völgye, Magyarósi-patak völgye, stb. Az állományok megjelennek égeresek és lápi-erdei fenyvesek irtáshelyein is.

Természetvédelmi javaslatok: A méisztelen láprétek az egyik legfajgazdagabb réti növénytársulást jelenítik meg az Őrségi TK-ben. Ugyanakkor a sajátos ökológiai tényezők hatására a legjobban regenerálódó populációkomplexumokat is alkotják, sok lágyszárú növényfajnak biztosítanak életteret, így mindenütt mint védendő növénytársulást kell kezelni. Külön veszélyt jelent a kaszálás huzamosabb elmaradása, mely sajnos a cserjésedő, erdősülő, nádképző kékperje (*Molinia arundinacea*) állományok általános terjedését jelzi. El kell érni, hogy a legértékesebb területeken a cserjésedés-beerdősülés korlátozódjon és a természetes lápréti szukcesszió folyamatai érvényesüljenek (irtás, kaszálás, vízgazdálkodás révén).

2. *Angelico-Cirsietum oleracei* (patakmenti magaskórós)

Termőhely: Vízpartok, patakmenti nedves élőhelyek, forráshelyek, égerligetek, magassásosok szegélyén, üde friss vízzel ellátott talajokon.

Flóraösszetétel: Magasnövésű, évelő, higrofil kétszikűek a meghatározóak: halovány aszat (*Cirsium oleraceum*), csermely aszat (*Cirsium rivulare*), erdei angyalgyökér (*Angelica sylvestris*), podagrafű (*Aegopodium podagraria*), vörös acsalapu (*Petasites hybridus*), borzas füzérke (*Epilobium hirsutum*), lómenta (*Mentha longifolia*), sédkender (*Eupatorium cannabinum*), közönséges lizinka (*Lysimachia vulgaris*), medvetalp (*Heracleum sphondylium*) stb.

Egyes patak völgyekben (Szőlőnk-patak, Szőce-patak, Hársas-patak) védett növénypopulációk is megtalálhatók: osztrák zergevirág (*Doronicum austriacum*), zergeboglár (*Trollius europaeus*), tündérfürt (*Aruncus sylvestris*).

Elterjedés: Az őrségi és vendvidéki patak völgyekben szórványosan és fragmentálisan több helyen is előforduló társulás. Különösen értékesek a Hársas-patak,

Huszászi-patak, Szölnöki-patak, Rába-völgy, Zala-völgyben levő patakkísérő és az égerligeteket szegélyező állományok (Alsószölnök, Felsőszölnök, Szalafő, Szőce, Hegyhátszentjakab).

Természetvédelmi javaslatok: A szép és változatos felépítésű patakparti magaskórósok, mint az azonális vegetáció egységei, általában a patak völgyi ligeterdők kezeléséhez kötődnek. Fontos szerepük van a vízpartok, árterek tájképi jellegének a biztosításában, a vizek tisztaságának megőrzésében. Mint természetes-védendő növény társulás állományait mindenütt meg kell őrizni. Védelmüket legjobban a vízvédelmi szabályok betartásával lehet érvényesíteni.

3. *Filipendulo ulmariae-Geranium palustris* (lápi magaskórós)

Termőhely: Láposodó élőhelyek övezetében, szegélyzónájában, tápanyagokban gazdag talajokon megjelenő természetes növényállományok.

Flóraösszetétel: A domináns „kórós” növényzet fontosabb képviselői a réti legyezőfü (*Filipendula ulmaria*), a piros virágú mocsári gólyaorr (*Geranium palustre*), az erdei angyalgyökér (*Angelica sylvestris*), a közönséges lizinka (*Lysimachia vulgaris*), a borzas füzike (*Epilobium hirsutum*), a réti füzény (*Lythrum salicaria*), a macskagyökér (*Valeriana officinalis*), a mocsári gólyahír (*Caltha palustris*). Hasonlóan az előbbi társuláshoz lápok, magassásosok peremén értékes védett növényfajok jelennek meg: kenyérbél cickafark (*Achillea ptarmica*), zergeboglar (*Trollius europaeus*), ill. osztrák zergevirág (*Doronicum austriacum*) (Apátistvánfalva, Szőce). Nagyon gyakran azonban degradáció révén az állományok könnyen elgyomosodnak (*Mentha longifolia*, *Solidago gigantea*, *Calamagrostis epigeios*, *Agropyron repens*, *Rumex obtusifolius*, stb.).

Elterjedés: Rába-ártér (Alsószölnök), Hársas-patak, Huszászi-patak, Szőce-patak, Zala-völgy területén, lápok, mocsarak, ligeterdők szegélyén.

Természetvédelmi javaslatok: A természetes növény társulás fennmaradásának legjobb esélyeit a lápok, láprétek, magassásosok, égerligetek, égerlápok megőrzése és kellő kezelése biztosíthatja. A lápi szukcessziós folyamatok megőrzésével egyben a lápi magaskórósok hosszútávú fenntartása is sikeresnek számít.

4. *Lysimachio vulgaris-Filipenduletum* (legyezőfüves társulás)

Termőhely: Vízpartok, lápmédencék, nedves élőhelyek, kiszáradó talajok degradálódó területei.

Flóraösszetétel: Általában a lápi és a patakmenti magaskórósok bolygatást, degradációt jobban tűrő elemeiből épül fel: közönséges lizinka (*Lysimachia vulgaris*), réti legyezőfü (*Filipendula vulgaris*), borzas füzike (*Epilobium hirsutum*), réti ecsetpázsit (*Alopecurus pratensis*), borzas sás (*Carex hirta*), mocsári gólyahír (*Caltha palustris*), réti füzény (*Lythrum salicaria*), mocsári nőszirm (*Iris pseudacorus*), siska nádtippán (*Calamagrostis epigeios*), pettyegtetett lizinka (*Lysimachia punctata*). Ha a degradáció igen erős, nagyobb foltokban jelenik meg a magas

aranyvessző (*Solidago gigantea*) és a hamvas szeder (*Rubus caesius*), a betyárkóró (*Erigeron canadensis*), esetleg a földi bodza (*Sambucus ebulus*), vagy a bíbor nebáncsvirág (*Impatiens glandulifera*).

Elterjedés: Az őrségi és vendvidéki patak völgyekben, mindenütt ahol a lápi és a patakmenti magaskórósok előfordulnak. Különösen nagyobb állományait degradálódó láprétek, magaskórósok, fűzlápok, égerligetek peremén figyelhetjük meg: Rába-völgy (Alsószölnök), Zala-völgy (Felsőjánosfa, Őriszentpéter) stb.

Természetvédelmi javaslatok: Patak völgyek, lápok, ligeterdők természetes szukcessziós folyamatainak a kialakításával, a legyezőfüves együttesek értékes magaskórós állományokká fejleszthetők. A kezelésben fontos a mértékletes vízszintszabályozás, ill. nagyobb tájegységek (pl. patak völgyek) természetközeli gazdálkodásának a kialakítása.

5. *Succisella inflexae-Deschampsietum caespitosae* (dunántúli mocsárrét) (2. Táblázat)

Termőhely: Árterek, patak völgyek, dombvidéki pangóvízes medencék, hordalékos vagy pszeudoglejes réti talajok tavasszal vízborította, nyáron kiszáradó lelőhelyei.

Flóraösszetétel: Magas AD-értékű, többnyire higromezofil fajok alkotják: gyepes sédbúza (*Deschampsia cespitosa*), fehér tippán (*Agrostis stolonifera*), csonkair (*Succisella inflexa*), deres szittyó (*Juncus effusus*), kúszó boglárka (*Ranunculus repens*), fekete nadálytő (*Symphytum officinale*), őszi kikerics (*Colchicum autumnale*), vérontófű (*Potentilla erecta*), stb. Néhol, különösen mocsárrétek-láprétek átmeneti térségében tömeges lehet az őszi vérfű (*Sanguisorba officinalis*), a bakfű (*Betonica officinalis*), a borzas sás (*Carex hirta*), barna sás (*Carex hostiana*), stb. Nem mondható gyakorinak, de a legszebb állományokban még a csikorgófű (*Gratiola officinalis*) és a védett kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*) is megtalálható (Alsószölnök, Szalafő).

Elterjedés: Rába-völgy (Alsószölnök, Rábagyarmat, Hegyhátszentjakab), Zala-völgy (Nagyrákos, Felsőjánosfa), Lugos-patak, Huszászi-patak, Szölnöki-patak, Szentjakabi-patak völgyek.

Természetvédelmi javaslatok: A mésztelen, pangóvízes talajokhoz kötődő sédbúzás mocsárrétek kialakulása és fennmaradása a hagyományos rétgazdálkodás (különösen az évi kétszeri kaszálás) keretében volt reálisan biztosítva. Az utóbbi évtizedekben a feltörés, a melioráció, de különösen a kaszálás elmaradása miatti túlzott gyomosodás, ill. lokálisan a túllegeltetés több helyen is, mint veszélyeztető tényező jelent meg. Az őrségi patak völgyek évi, legalább egyszeri kaszálása több növénytársulás struktúráinak a megőrzését, ill. tájképi jellegének fennmaradását tenné lehetővé.

6. *Carici vulpinae-Alopecuretum pratensis* (ecsetpázsitos mocsárrét)

Termőhely: Folyók-, patak völgyek árterein friss vízellátottságú öntés-, vagy réti talajok, néha vályogos-, agyagos-üledékek nedves élőhelyei.

Flóraösszetétel: Meghatározóak (domináns, konstans jelleggel) a magas növésű mezofil, mezohigrofil pázsitfűvek: réti ecsetpázsit (*Alopecurus pratensis*), sovány perje (*Poa trivialis*), mocsári perje (*Poa palustris*), sédbúza (*Deschampsia cespitosa*), fehér tippán (*Agrostis stolonifera*), selyemperje (*Holcus lanatus*), valamint réti lednek (*Lathyrus pratensis*), réti boglárka (*Ranunculus acris*), borzas sás (*Carex hirta*), rókasás (*Carex vulpina*), réti kakukkszegfű (*Lychnis flos-cuculi*), szarvaskerep (*Lotus corniculatus*), stb. Általában fajgazdag növénytársulás, melynek legjobb állományaiiban (pl. Alsószőlőnk, Felsőjánosfa, Hegyhátszentmárton) olyan értékes fajok populációi maradtak fenn mint: széleslevelű ujjaskosbor (*Dactylorhiza majalis*), kígyógyökerű keserűfű (*Polygonum bistorta*), sárgaliliom (*Hemerocallis lilio-asphodelus*), szibériai nőszirm (*Iris sibirica*), vagy a csikorgófű (*Gratiola officinalis*). Az ecsetpázsitos mocsárrétek szerkezetüket tekintve, láprétekkel, kaszálórétekkel és magaskórós növényzeti egységekkel mutatnak rokonságot. Az átmeneti állományok jellemző növényei pl. a köménylevelű kocsord (*Peucedanum carvifolia*), mocsári galaj (*Galium palustre*), éles sás (*Carex gracilis*), vagy a vérontófű (*Potentilla erecta*).

Elterjedés: Gyakori főleg a Rába-völgyben (Alsószőlőnk), Zala-völgyben (Nagyrákos, Felsőjánosfa), jellegzetes ártéri területeken.

Természetvédelmi javaslatok: A legtöbb helyen ezeket a réteket még kaszálják. Nemcsak jó minőségű és nagy hozamú takarmányt adó rétek, de a védett fajokat őrző állományok is jelentősek. Törekedni kell a természetközeli állapotok megőrzésére, a feltörések megakadályozására, ill. a jelenlegi használati mód fenntartására.

7. *Cirsio cani-Festucetum pratensis* (réti csenkeszes mocsárrét) (3. Táblázat)

Termőhely: Tápanyagokban gazdag, gyengén savanyú, gyengén lúgos öntés-, ill. réti talajok, árterek, nedves medencék.

Flóraösszetétel: Nedves kaszálórét jellegét a következő magasfűvű fajok konstans, ill. domináns megjelenése mutatja: réti csenkesz (*Festuca pratensis*), nádképű csenkesz (*F. arundinacea*), réti ecsetpázsit (*Alopecurus pratensis*), sédbúza (*Deschampsia cespitosa*), selyemperje (*Holcus lanatus*). A többi mocsárrét társulástól azonban jól elkülönül, főleg a mezofil rétekre jellemző fajok gyakoriságával: csomós ebír (*Dactylis glomerata*), réti perje (*Poa pratensis*), franciaperje (*Arrhenatherum elatius*), réti lóhere (*Trifolium pratense*), bókoló rozsnok (*Bromus commutatus*), réti margitvirág (*Chrysanthemum leucanthemum*), szürke aszat (*Cirsium canum*), réti boglárka (*Ranunculus acris*), réti lednek (*Lathyrus pratensis*), vadmurom (*Daucus carota*) stb. Kitűnő takarmányt adó, nagy hozamú rétek.

Elterjedés: Kevésbé elterjedt az Őrségi TK-ben, többnyire csak fragmentális állományai maradtak fenn a települések környékén, ill. völgyaljak szegélyén: Felsőszőlőnk, Felsőjánosfa, Nagyrákos, Szakonyfalu, Hegyhátszentmárton térségében.

Természetvédelmi javaslatok: Értékes, védelemre javasolt mocsárréttársulás, melynek minden állományát meg kell őrizni. Kaszálással védeni lehet a cserjésedés-beerdősülés ellen, legeltetését korlátozni, szennyezését, feltörését meg kell akadályozni.

8. *Agrostio-Phalaridetum* (pántlikafüves mocsárrét)

Termőhely: Vízpartok, mocsarak, csatornák, tavak, holtágak szegélyén, nedves talajok élőhelyein.

Flóraösszetétel: Szalagszerű állományainak, jellegzetes magas növésű fragmentumainak domináns fajai közül kiemeljük: zöld pántlikafű (*Phalaris arundinacea*), fehér tippán (*Agrostis stolonifera*), nádképű csenkesz (*Festuca arundinacea*), borzas füzény (*Epilobium hirsutum*), lómenta (*Mentha longifolia*) stb. Nagyon gyakran a magassásosok, nádas-mocsarak, és általában a nedves rétek különböző fajai dúsitják fel a társulást: fekete nadálytő (*Symphytum officinale*), mocsári sás (*Carex acutiformis*), borzas sás (*Carex hirta*), rókasás (*Carex vulpina*), mocsári galaj (*Galium palustre*), réti füzény (*Lythrum salicaria*), kúszó boglárka (*Ranunculus repens*) stb.

Elterjedés: Többnyire a szélesebb árterületeken, mint a Rába-völgy (Alsószőlőnk, Rábagyarmat, Hegyhátszentmárton), Zala-völgy (Nagyrákos, Felsőjánosfa), valamint az egyes mesterséges tavak környékén is (Máriaújfalu, Vadása-tó, Himfai-tó).

Természetvédelmi javaslatok: Potenciálisan veszélyeztetett növénytársulás, melynek fennmaradása az általános ártéri gazdálkodás függvénye. A lecsapolások, feltörések, szennyezések igen negatív hatással lehetnek a társulás szerkezeti összetételére. Ezért törekedni kell az árterek és széles patakvölgyek természetközeli állapotának a fenntartására.

9. *Pastinaco-Arrhenatheretum* (franciaperjerét) (4. Táblázat)

Termőhely: Folyó- és patakvölgyek, teraszok, gyümölcsösök, tápanyagokban gazdag talajok üde élőhelyei.

Flóraösszetétel: Változatos, igazi réti fajokban színes, gazdag növénytársulás, melynek összetételét a réti- és a barna erdőtalajok üde, vagy középszáraz (egykoron trágyázott) típusai jelentősen befolyásolnak. A kaszálórétek az egykori erdőirtások helyén szerveződtek és az évszázados rétdinamikai hatások során különösen az évi kaszálásokhoz alkalmazkodtak. Jellemző rájuk a színezettség (magas és közepesen magas füvek), valamint a sarjadzóképeség. A legfontosabb kompetitor fajok közül kiemelhetjük a következőket: franciaperje (*Arrhenatherum elatius*), csomós ebir (*Dactylis glomerata*), réti perje (*Poa pratensis*), réti csenkesz (*Festuca pratensis*), vöröscsenkesz (*Festuca rubra*), borjúpázsit (*Anthoxanthum odoratum*), selyemperje (*Holcus lanatus*), zabfű (*Helictotrichon pubescens*) stb., melyek a különböző rétgazdálkodási típusok, ill. ökológiai feltételek közepette jellegzetes állományokat vagy épp fűcseréket (pl. *Helictotrichon pubescens*: szakonyfalui patakvölgy, orfalui

határrész) alkotnak. Az Őrségben a franciaperjés kaszálórétek gyakori kísérő növényei közül kiemeljük: közönséges galaj (*Galium mollugo*), közönséges bakszakáll (*Tragopogon orientalis*), mezei varfű (*Knautia arvensis*), pasztinák (*Pastinaca sativa*), vadmurok (*Daucus carota*), medvetalp (*Heracleum sphondylium*), terebélyes harangvirág (*Campanula patula*), réti zörgőfű (*Crepis biennis*), réti lóhere (*Trifolium pratense*), fehérhere (*Trifolium repens*), réti lednek (*Lathyrus pratensis*), réti margitvirág (*Chrysanthemum leucanthemum*), közönséges cickafark (*Achillea millefolium*), réti boglárka (*Ranunculus acris*), tejoltó galaj (*Galium verum*), kömény (*Carum carvi*), parókaimola (*Centaurea pseudophrygia*), stb.

A franciaperjés kaszálóréteken értékes, védett növényfajok is előfordulnak: réti palástfű (*Alchemilla xanthochlora*), közönséges palástfű (*Alchemilla monticola*), krajnai pacsirtafű (*Polygala nicaeensis* subsp. *carniolica*), szártalan kankalin (*Primula vulgaris*), agárkosbor (*Orchis morio*), köménylevelű kocsord (*Peucedanum carvifolia*) és mások.

Elterjedés: Az egykori ligeterdők és dombvidéki erdők helyén irtással és évszázados kaszálással kialakított-fenntartott mezofil kaszálórétek a XX. század közepéig igen jelentős területeket borítottak az Őrségi TK térségében. Az állattenyésztés visszaszorulásával a településektől távol levő kaszálóréteket felhagyták (elgyomosodtak, becserjésedtek), a települések környékén viszont, különösen a kaszálógyümölcsösök megőrzésével fennmaradtak. Így szinte minden település környékén ma is szép területeket borítanak. Ugyancsak jelentős állományok találhatóak a Rába-völgy ártéri zónájában (Alsószőlőnk, Rábagyarmat, Hegyhátszentmárton), valamint a Zala-völgyi települések mentén: Óriszentpéter, Nagyrákos, Felsőjánosfa, ill. Viszák, Szaknyér térségében.

Természetvédelmi javaslatok: Mint potenciálisan veszélyeztetett növénytársulást a kaszálások folyamatos elmaradása igen negatívan érinthet (gyomosodás, degradáció, beerdősülés). A kaszálásokat természetvédelmi intézkedésekkel nem lehet kellőképpen biztosítani, így törekedni kell az állattartás, a hagyományos gazdálkodási módok, a falusi turizmus felkarolására. A legfontosabb génforrásokat is biztosító kaszálógyümölcsösöket külön kezelés alá kell vonni, dinamikájukat nyomon követni, óvni a feltöréstől és a szennyeződésektől. Ezáltal lényegében az Őrségi táj hagyományos képét őrizzük meg.

10. *Alopecuro-Arrhenatheretum* (ecsetpázsitos franciaperjerét)

Termőhely: Árterek, patak völgyek, nedves hordalék- és réti talajok, bázisokban gazdag élőhelyein.

Flóraösszetétel: Jellemző a pázsitfűfajok színtezettsége (felső-, középső szint), de szemben az előző társulással, itt elsősorban a higromezofil fajok dominálnak: réti ecsetpázsit (*Alopecurus pratensis*), sédbúza (*Deschampsia cespitosa*), vékony perje (*Poa trivialis*), melyek a mezofil fajokkal együtt: franciaperje (*Arrhenatherum elatius*), csomós ebír (*Dactylis glomerata*), réti perje (*Poa pratensis*) meghatározzák

az állományok jellegét. A gyakoribb kísérő fajok közül kiemeljük a következőket: réti kakukkszegfű (*Lychnis flos-cuculi*), őszi vérfű (*Sanguisorba officinalis*), réti lednek (*Lathyrus pratensis*), szarvaskerep (*Lotus corniculatus*), réti lizinka (*Lysimachia vulgaris*), kaszanyüg bükköny (*Vicia cracca*), réti boglárka (*Ranunculus acris*), őszi kikerics (*Colchicum autumnale*), réti csillaghúr (*Stellaria graminea*) stb.

Az ecsetpázsitos franciaperjésekben (bár nem gyakori) előfordulnak olyan ritka és védett fajok mint: széleslevelű ujjaskosbor (*Dactylorhiza majalis*), tavaszi tözike (*Leucojum vernum*) (pl. alsószőlőki Rába-völgyben).

Elterjedés: Jelentősebb állományok különösen a Zala-völgy és a mellék-, patak völgyekben található: Szalafő, Őriszentpéter, Nagyrákos, Pankasz, Felsőjánosfa. Kisebb, de jellegzetes fragmentumokat jelezhetünk a Rába-völgy és a hozzá kapcsolódó patak völgyekből: Szőlőki-patak, Hársas-patak, Huszászi-patak, Lugosi-patak.

Természetvédelmi javaslatok: Hasonlóak az előbbihez.

II. Anthyllido-Festucetum rubrae (vöröscsenkeszrét) (5. Táblázat)

Termőhely: Az egykori dombvidéki erdők termőhelyein erdőirtással kialakított és állandó kaszálással fenntartott hegyi rétek. Leggyakrabban savanyodó, üde, közepes tápanyagellátású talajokon, agyagbemosódásos barna erdőtalajokon, hűvös hegyoldalon, hegyhátakon megjelenő élőhelytípus.

Flóraösszetétel: Az állományok struktúrára jellemző a közepesen magas, kaszálást, legeltetést, taposást jól tűrő, jól sarjadzó domináns fajok jelenléte: vöröscsenkesz (*Festuca rubra*), taréjos cincor (*Cynosurus cristatus*), réti csenkesz (*Festuca pratensis*), pelyhes zabfű (*Helictotrichon pubescens*), cérnatippan (*Agrostis capillaris*), aranyzab (*Trisetum flavescens*), réti perje (*Poa pratensis*) stb. A flóragazdag rétek konstans kísérőfajai közül gyakoribbak a következők: százs-zorszép (*Bellis perennis*), hegyi here (*Trifolium montanum*), nyúlzapuka (*Anthyllis vulneraria* subsp. *polyphylla*), citromkocsord (*Peucedanum oreoselinum*), foltos véreslapu (*Hypochoeris maculata*), kakukkfű (*Thymus pulegioides*), illatos borjúpázsit (*Anthoxanthum odoratum*), csörgő kakascímer (*Rhinantus minor*) hegyi pacsirtafű (*Polygala vulgaris*), terebélyes harangvirág (*Campanula patula*), koloncos legyezőfű (*Filipendula vulgaris*), őszi oroszlánfog (*Leontodon autumnalis*) stb.

Az őrési és vendvidéki vöröscsenkeszes hegyi rétek olyan fontos növényfajoknak nyújtanak termőhelyet mint: csillagos nárcisz (*Narcissus poeticus* subsp. *radiifolius*), krajnai pacsirtafű (*Polygala nicaeensis* subsp. *carniolica*), agárkosbor (*Orchis morio*), szártalan bábakalács (*Carlina acaulis*), réti szegfű (*Dianthus deltoides*), őszi füzértkeres (*Spiranthes spiralis*), réti palástfű (*Alchemilla xanthochlora*).

Elterjedés - Természetvédelmi javaslatok: A legértékesebb hegyi réteket a Vendvidéken Felsőszőlők, Kétvölgy, Apátistvánfalva, Szalafő térségében találjuk.

Itt a florisztikai kompozíción kívül tájképi jellegük is meghatározó, ezért fokozott védelmüket rendszeres kaszálásukat feltétlenül biztosítani kell.

12-13. Lolio-Cynosuretum (hegyi legelő)

Trifolio repentis-Lolietum (angolperjés legelő)

Termőhely: A hegyi rétek tartós legeltetése, taposása, intenzív használata során, üde-nyirkos, tápanyagokban gazdag talajok élőhelyei.

Flóraösszetétel: Szegényesebb, mint a hegyi vöröscsenkeszes réteké. Jellemző és domináns fajok: taréjos cincor (*Cynosurus cristatus*), cématippan (*Agrostis capillaris*), angolperje (*Lolium perenne*), vöröscsenkesz (*Festuca rubra*), háromfogfű (*Danthonia deanubens*), fehér here (*Trifolium repens*), réti perje (*Poa pratensis*), gyermekláncfű (*Taraxacum officinale*) stb. Nagyon gyakran megfigyelhető a hegyi és az angolperjés legelők elgyomosodása: közönséges aszat (*Cirsium vulgare*), mezei csorbóka (*Sonchus arvensis*), kakascímer (*Rhinanthus rumelicus*), útifüvek (*Plantago media*, *Plantago major*) populációinak a terjedése is.

Elterjedés: A vöröscsenkeszes hegyi kaszálórétekből legeltetés, intenzív használat révén kialakult gyepterületek egykoron nagyobb elterjedést mutattak, különösen a hegyhátakon, teraszokon, majorsági területek körül az egész Őrségben. Mára ezen területek nagyrésze elgyomosodott, átalakult. A legtipikusabb angolperjés legelők így többnyire azon települések környékén maradtak fenn (fragmentális, mozaikos állapotban), ahol legalább az év egyes szakaszaiban (pl. tavasszal) legeltetést folytatnak. Ilyen fragmentumokat találunk Felsőszölnök, Apátistvánfalva, Szalafő, Őriszentpéter, Nagyrákos, Őrimagyarósd, Pankasz és Felsőjánosfa térségében.

Természetvédelmi javaslatok: Az utóbbi évtizedekben a legeltetés visszaszorulásával, legfontosabb teendők a gyomosodás visszaszorítása, a cserjésedés megakadályozása (kaszálással) és a gyepterületek kaszálórétekké való visszaminősítése. Ahol a legeltetés fennmaradt, ott rét-legelő váltógazdálkodással lehet a faji összetételen javítani.

14. Potentilletum anserinae (libapimpós legelő)

Termőhely: Üde, nedves, taposással zavart gyomosodó gyepterületek.

Flóraösszetétel: Települések kezelésében és belterületein a folyamatos állati taposás következtében a mezofil rét-legelők helyén, degradálódó, florisztikailag elszegényedett libapimpós állományok alakulnak ki. A gyakoribb és konstans fajok közül kiemeljük: libapimpó (*Potentilla anserina*), egynyári perje (*Poa annua*), nagy útifű (*Plantago major*), fehér tippan (*Agrostis stolonifera*), vasfű (*Verbena officinalis*), gyíkfű (*Prunella vulgaris*) stb. A faji összetétel azonban az uralkodó *Potentilla anserina*-populációkon túl nagyon változatos képet mutathat attól függően, hogy az állományok milyen vegetációdinamikai szeletet képviselnek.

Elterjedés – Természetvédelmi javaslatok: Belterületek közelében üde kaszálórétek és mocsárrétek területein, fragmentálisan kis foltokban megjelenő, igen gyako-

ri növénytársulás. Az egyes állományok szerkezetét aránylag könnyen lehet befolyásolni (módosítani), helyes rét-legelő váltógazdálkodási rendszerek működtetésével. Ellenkező esetben a tipikus gyomtársulások fognak állandósulni.

15. *Rorippo austriacae-Agropyretum repentis* (kányafüves tarackbúzarét)

Termőhely: Árterek, patak völgyek, nedves rétek, felhagyott kultúrák gyomosodó élőhelyei.

Flóraösszetétel: Általában a mocsárrétekből, taposás, bolygatás, legeltetés során keletkezett tarackbúzarét állományok kompetitor fajai: tarackbúza (*Agropyron repens*), sovány perje (*Poa trivialis*), nádképző csenkesz (*Festuca arundinacea*), csomós szitttyó (*Juncus conglomeratus*) igen jól alkalmazkodtak az áradás-legeltetés-taposás okozta változásokhoz, így a faji kompozíció jelentősen szelektálódott. Csak azok a széles toleranciájú, nedvességet, taposást, bolygatást jól tűrő taxonok maradnak fenn, melyek morfológiai sajátosságai az élőhelyi változásokat megfelelően tolerálják: jellemző a heverő-kúszó, tarackos szár, a rozettaképződés, ill. hemikriptofiton életforma. A gyakori kísérőnövények közül kiemeljük: osztrák kányafű (*Rorippa austriaca*), nagy útifű (*Plantago major*), kúszó boglárka (*Ranunculus repens*), fehér here (*Trifolium repens*) stb. Néhol a bolygatás következtében terjedőben vannak a siska nádtippán (*Calamagrostis epigeios*) állományok is, melyek a gyomvetetési és a vágásnövényzethez való ruderalizálást is jelzik.

Elterjedés - Természetvédelmi javaslatok: A Rába-völgy és a kapcsolódó patak völgyi árterek bolygatásával igen jelentős területeken találjuk (Alsószőlők, Rábagyarmat, Csörötnek). A Zala-völgy alsó szakaszán (Nagyrákos, Felsőjánosfa) mocsárrétek, kaszálórétek keverékében jelennek meg. A tarackbúza állományok terjedésének korlátozását, a mezofil rétek faji összetételének visszahódítását a hagyományos ártéri rétgazdálkodás működtetése tehetné hatékonyá.

16. *Rumici crispi-Agrostietum stoloniferae* (lóromos-fehér tippános rét)

Termőhely: Nedves rétek, árterek, bolygatott, gyomosodó élőhelyei.

Flóraösszetétel: A mocsárrétek, üde kaszálórétek bolygatás, legeltetés hatására faji összetételükben elszegényedett, leromlott állományait főleg a lóromos fehér tippános rétek jelenítik meg. Általános összetételükben gyakori-konstans fajok a következők: fodros lórom (*Rumex crispus*), fehér tippán (*Agrostis stolonifera*), libapimpó (*Potentilla anserina*), vasfű (*Verbena officinalis*), lándzsás útifű (*Plantago lanceolata*), kúszó boglárka (*Ranunculus repens*), korcs here (*Trifolium hybridum*), gyíkfű (*Prunella vulgaris*), réti peremizs (*Inula britannica*) borbálfű (*Borbarea vulgaris*) stb.

Elterjedés - Természetvédelmi javaslatok: A Rába-ártér leromlott mocsárréteinek helyén, de különösen a feltört és visszagyepesedett területeken elterjedtek: Alsószőlők, Rábagyarmat, Hegyhátszentmárton, Körmen. Terjeszkedésük

megakadályozását a bolygatások felhagyásával, ill. a hagyományos rétgazdálkodási módok alkalmazásával lehetne érvényesíteni.

17-18. *Juncetum effusi* (békaszittyós)

***Junco-Menthetum longifoliae* (mentás-szittyós rét)**

Termőhely: Pangóvízes kismedencék, levezető árkok, nedves rétek, felhagyott kultúrák, bolygatott gyomosodó élőhelyei.

Flóraösszetétel: Domináns és állandó fajai évelő, nedvességet, taposást jól tűrő fajokból állnak: békaszittyó (*Juncus effusus*), deres szittyó (*Juncus inflexus*), csomós szittyó (*Juncus conglomeratus*), lómenta (*Mentha longifolia*), mezei menta (*Mentha arvensis*), réti peremizs (*Inula britannica*), réti füzény (*Lythrum salicaria*), tarackbúza (*Agropyron repens*).

Elterjedés - Természetvédelmi javaslatok: A Rába-völgyben (Rábagyarmat, Körmend) és a Nádasdi-fennsík (Rákota, Csonkás) térségében fragmentálisan előforduló állományait találjuk. Az egykori bakhátas szántóművelések levezető árkait is jól jelzik (Kondorfa, Szalafő). Több helység belterületi részein a „tókák”-mentén is előfordulnak. Csak a felhagyott szántóföldi kultúrák helyén kialakult állományok jelentenek veszélyt a természetvédelem számára.

19-22. *Lolio-Plantaginetum majoris* (nagy útifűtársulás)

***Poëtum annuae* (egynyári perjés)**

***Juncetum tenuis* (vékony szittyós)**

***Polygonetum arenastri* (madárkeserűfüves)**

Termőhely: Taposással, túllegettetéssel zavart élőhelyek (ösvények, útszélek, itatók, gyomosodó rétek).

Flóraösszetétel: A jellemző fajok többnyire társulásaikotók is. Ezek taposás toleranciája és alkalmazkodóképessége lehetővé teszi számos évelő, ill. egyéves jövevényfaj megtelepedését. Dominálnak a taposás szelektálta nitrogénigényes fajok: nagy útifű (*Plantago major*), madárkeserűfű (*Polygonum aviculare*), angolperje (*Lolium perenne*), libapimpó (*Potentilla anserina*), egynyári perje (*Poa annua*), vékony szittyó (*Juncus tenuis*), néha a tarackbúza (*Agropyron repens*), és a csillagpázsit (*Cynodon dactylon*) is. A gyakori kísérő fajok közül megemlítjük: korcs here (*Trifolium hybridum*), kúszó boglárka (*Ranunculus repens*), gémorri (*Erodium cicutarium*), kis tőtippán (*Eragrostis minor*), sugártalan székfű (*Matricaria discoidea*), lándzsás útifű (*Plantago lanceolata*), gyermekláncfű (*Taraxacum officinale*), vasfű (*Verbena officinalis*), réti perje (*Poa pratensis*), gyíkfű (*Prunella vulgaris*), fehér here (*Trifolium repens*), pásztortáska (*Capsella bursa-pastoris*) stb.

Elterjedés - Természetvédelmi javaslatok: Települések belterületein taposott-bolygatott élőhelyeken, ösvények, itatók, kirándulóhelyek térségében találkozunk állományaikkal pl. Alsószőlőnk, Rábagyarmat, Viszák, Halogy-Körmend, Nagyrákos, Pankasz, Öriszentpéter, Felsőjánosfa térségében. Az állományok

általában a pionír növényegyüttesek jellegzetességeit mutatják, megfelelő rétgazdálkodási és természetvédelmi kezelések (kaszálás, területhasználata) érvényesülésével a ruderalizálás megállítható és a mezofil rétek struktúrái újra kialakulnak. Az egész TK területén mindenképpen az ökológiai gazdálkodás alapjait szükséges támogatni.

Rétekhez kötődő gyomtársulások

23. *Agropyro repentis-Solidaginetum* (tarackbúzás-aranyvessző társulás)

Termőhely: Erősen bolygatott mezofil rétek, útszélek, felhagyott szatóföldek több éves elgyepesedésének élőhelyei.

Flóraösszetétel: A különböző okokra visszavezethető mezofil rétek ruderalizálódása során, ill. a felhagyott területek visszagyepesedési folyamatában huzamosabb ideig dominánsá váló fajok jellemzik: magas aranyvessző (*Solidago gigantea*), tarackbúza (*Agropyron repens*), varádics (*Tanacetum vulgare*), cérnatippan (*Agrostis capillaris*), aszat (*Cirsium vulgare*), betyárkóró (*Erigeron canadensis*). A rendszeres kaszálás és a degradáció mérséklése elősegíti a réti struktúrák érvényesülését, míg ezen folyamatok elmaradása egyre jobban a gyomvegetáció elemeinek a térhódításához vezet. Jelenleg az egész TK területén, különösen a patak völgyek alsó szakaszain és a folyómenti árterek, útszélek térségében ezen másodlagos gyomosodási folyamatok figyelhetők meg. A gyakori kísérő növények közül megemlíjtjük a következőket: farkasalma (*Aristolochia clematitis*), foltos bürök (*Conium maculatum*), medvetalp (*Heracleum sphondylium*), gyermekláncfű (*Taraxacum officinale*), seprence (*Stenactis annua*), lándzsás útifű (*Plantago lanceolata*), útszéli zsázsa (*Lepidium draba*), ligeti zsálya (*Salvia nemorosa*), parlagi rozs-nok (*Bromus japonicus*), lózsálya (*Salvia verticillata*), fekete üröm (*Artemisia vulgaris*), kígyószisz (*Echium vulgare*), vékony szittyó (*Juncus tenuis*) stb.

Elterjedés - Természetvédelmi javaslatok: A Rába-völgyben, a Zala-völgy alsó szakaszain és egyes kisebb patak völgyek mentén (Huszászi-patak, Szölnöki-patak, Hársas-patak), mezofil rétek peremén, vagy azok helyén, útszéleken, stb. egyre jobban terjedő állományai figyelhetők meg. Az invazív gyomfajok (özönnövények) terjeszkedése felbecsülhetetlen károkat okoznak az aktív természetvédelemnek. Épp ezért a kaszálás, az ökológiai gazdálkodás és a hagyományos rét-legelő-szántó vetésforgó rendszerek visszaállítása, a jellegtelen füves/fás szukcessziós stádiumok felszámolása sürgető feladatként jelentkezik.

24. *Eupatorio cannabini-Solidaginetum* (sédkender-aranyvessző társulás)

Termőhely: Árterek, patak völgyek, öntésterületek, nedves bolygatásnak kitett élőhelyei.

Flóraösszetétel: Patak- és folyópartok, nedves-mocsaras termőhelyek szegély-növényzete, mely többnyire a ligeterdők és mocsárrétek folyamatos bolygatása révén

állandósult (pl. puhafaligetek, égerligetek, felszámolása, faültetvények létrehozása, ill. a mocsárrétek feltörése, degradációja révén). Így az állományok domi-náns-jellemző fajai magas növésű, nitrofil, üde szegélynövényzet együttesét mutatják, melyek elemei mocsárréti, folyóparti és invazív gyomfajokból épülnek fel: magas aranyvessző (*Solidago gigantea*), sédkender (*Eupatorium cannabinum*), lándzsás őszirózsa (*Aster lanceolatus*), csemege baraboly (*Chaerophyllum bulbosum*), sövényzszulák (*Calystegia sepium*), mocsári perje (*Poa palustris*), lapulevelű keserűfű (*Polygonum lapathifolium*), ragadós galaj (*Gallium aparine*), zöld pántlikafű (*Phalaris arundinacea*), nagy csalán (*Urtica dioica*), szegfűbogyó (*Cucubalus baccifer*), nádképző csenkesz (*Festuca arundinacea*), bíbor nebáncsvirág (*Impatiens glandulifera*), keserű csucsor (*Solanum dulcamara*), süntök (*Echinocystis lobata*), fehér tippán (*Agrostis stolonifera*), borbálafű (*Borbarea vulgaris*), szappanfű (*Saponaria officinalis*), osztrák kányafű (*Rorippa austriaca*) stb. Bár ezen állományok cönológiai helyzete és összetétele rengeteg szüntaxonómiai probléma megoldását hagyja nyitva, nem kétséges, hogy természetvédelmi területeken igen erős veszélyforrást jelentenek, úgy a ligeterdők, mint a mocsárrétek természeti értékeire.

Elterjedés - Természetvédelmi javaslatok: A Rába-völgy és a Zala-völgy ártéri területein, valamint a patak völgyek árnyékos-nyirkos részein egyre jobban terjedő, sok szempontból az értékes réteket veszélyeztető vegetációtípusról van szó. Nagy kiterjedésű állományai találhatók Alsószőlőnők, Szentgotthárd, Rábagyarmat, Hegyhátszentmárton, Körmend, Pankasz, Őrszentpéter, Nagyrákos, Ivánc, Viszák, Őrimagyarósd, Felsőjánosfa területén. Az utóbbi évtizedek gazdálkodási módjai (gyepfeltérés, parlagon hagyás, bolygatások, ültetvények, lecsapolások, melioráció, kaszálások elmaradása) nagyban hozzájárultak az aranyvessző-sédkender állományok terjeszkedéséhez, átalakítva az eredeti (potenciális) vegetációtípusok szerkezetét, degradálva és veszélyeztetve a természeti területek botanikai értékeit.

Kiterjedésüknél fogva kétségtelen, hogy a legveszélyesebbek a hatalmas aranyvesszős állományok. De ártereken és öntésterületeken ugyancsak terjedőben vannak a sokvirágú napraforgó típus- és hibridállományai (*Helianthus decapetalus*) legtöbbször monodomináns áthatolhatatlan egységeket hozva létre (pl. Rábagyarmat, Halogy térségében). Máshol (Magyarlak, Csörötmek, Csákánydoroszló) a *Helianthus* állományok összetételében több ruderális faj is részt vesz (*Bidens tripartita*, *Phalaris arundinacea*, *Ranunculus repens*, *Erigeron canadensis*, *Impatiens glandulifera*, *Urtica dioica*, *Aristolochia clematitis*, stb.).

Jelenleg nagyon sok védett terület az Őrségben komoly veszélyben van a vegetatív úton (tarack) jól szaporodó *Solidago gigantea* agresszív inváziós állományok terjeszkedése miatt. Ezek fékezik a védett és értékes növényfajok természetes szaporodását, kiszorítják azokat eredeti élőhelyeikről, segítik más nitrogénkedvelő inváziós fajok megtelepedését, felgyorsítják a patak völgyek degradációs folyamatait, átalakítva a természetvédelmi területek fajösszetételét, tájképi jellegét.

A degradációs okok fokozatos felszámolásával, az évi egy-két kaszálás rendszeres végrehajtásával, átfogó ökológiai gazdálkodási intézkedések kivitelezésével, támogathatjuk azokat a kezelési módszereket, melyek célja a veszélyeztetett fajok-társulások természeti értékeinek a megőrzése és fenntartása.

25. Calamagrostietum epigeii (siskanádas)

Termőhely: Savanyú talajú irtásrétek, parlagok, vágásterületek, bolygatott réti élőhelyek.

Flóraösszetétel: Igen változó képet mutat, és gyakran a környező élőhelytípusok fajkombinációjától függ. Stabil marad a siskanádtíppan (*Calamagrostis epigeios*) dominanciája, melyhez az őrési rétvégzetáció olyan elemei kapcsolódhatnak mint: gyepes sédbúza (*Deschampsia cespitosa*), ernyős hölgymál (*Hieracium umbellatum*), seprence (*Stenactis annua*), közönséges aggófű (*Senecio vulgaris*), kúszó boglárka (*Ranunculus repens*), tarackbúza (*Agropyron repens*), réti peremizs (*Inula britannica*), fodros lórom (*Rumex crispus*), ebtíppan (*Agrostis canina*), cickafark (*Achillea millefolium*), murek (*Daucus carota*), mezei aszat (*Cirsium arvense*), galaj (*Galium mollugo*) stb.

Elterjedés - Természetvédelmi javaslatok: Patak völgyekben, ártereken és domboldalokon foltokat alkotó növénytársulás. Nagyobb állományai a János-hegyen (Felsőszőlők), Szögmezőn (Alsószőlők), Lugosi-tetőn (Viszák), Csonkás (Szőce), Rákota (Örimegyarósd) térségében figyelhető meg. Az állományok visszaszorítása csakis az ökológiai gazdálkodás térhódításával érhető el.

26. Molinietum arundinaceae (nádképi kékperjés)

Termőhely: Mérszekerülő sovány talajok, dombhátak, irtásrétek, erdei tisztások, vágásterületek.

Flóraösszetétel: Leggyakrabban, mint monodomináns állományok jelennek meg, ahol a nádképi kékperje (*Molinia arundinacea*) magas populációi szinte teljesen kiszorítanak más fajokat. Erdei tisztások és vágásterületek közelében más kísérő fajok is megjelennek pl. erdei aggófű (*Senecio sylvaticus*), erdei nádtíppan (*Calamagrostis arundinacea*), keresztlapu (*Erechtites hieracifolia*). Az irtásrétek és erdőszegélyek állományaiiban a gyakoribb kísérő fajok közül megemlíthjük: ligeti perje (*Poa nemoralis*), siskanádtíppan (*Calamagrostis epigeios*), erdei gyopár (*Gnaphalium sylvaticum*), réti sóska (*Rumex acetosella*), seprőzanót (*Sarothamnus scoparius*), bojtortjansaláta (*Lapsana communis*), ernyős hölgymál (*Hieracium umbellatum*), cérnatíppan (*Agrostis capillaris*), lizinka (*Lysimachia vulgaris*), erdei sédbúza (*Deschampsia cespitosa*), stb. A növénytársulás igen jellemző a vágásterületek, erdei nyiladékok és az irtásrétek szukcessziós stádiumainak a szerveződésére, valamint erdei, réti, ill. ruderalis populációk megtelepedésére. Ritkábban, de egyes vendvidéki állományokban védett növényfajok is előfordulnak:

kapcsos korpafű (*Lycopodium clavatum*), fecsketárnics (*Gentiana asclepiadea*), sárgaliliom (*Hemerocallis lilio-asphodelus*).

Elterjedés - Természetvédelmi javaslatok: Kavicsos talajokon, pangóvizes dombhátakon állományai több helyen megjelennek: Felsőcserta (Kondorfa), Irtás (Daraboshegy), Lugosi-tető (Viszák), Rákota, Csonkás (Órimagyarósd), Cserta-rét, Csonkás (Szőce), Óserdő-Pityerszer (Szalafő). A kevés fajösszetételű, cserjésedő állományokat ajánlatos a beerdősülés felé vezetni, míg az irtásréti egységeket megfontolt területhasználati döntés után lehet a réttevegetáció szukcessziós sorozataiba illeszteni.

27. *Agrostetum coarctatae-tenuis* (hegyi száraz rét)

Termőhely: Száraz dombhátak, lejtők, irtásrétek, mésztelen-sovány talajainak mezo-xerofil jellegű élőhelyei.

Flóraösszetétel: A mészkerülő hegyi rétek mezo-xerotherm gyepjeinek általános konstans-uraikodó fajai közül kiemeljük: cérnatippan (*Agrostis capillaris*), borjúpázsit (*Anthoxanthum odoratum*), háromfogfű (*Danthonia decumbens*), vöröscsenkesz (*Festuca rubra*), vörösszárú pimpó (*Potentilla heptaphylla*), citromkocsord (*Peucedanum oreoselinum*), napvirág (*Helianthemum ovatum*), hegyi kakukkfű (*Thymus pulegioides*), nyúlzapuka (*Anthyllis vulneraria* subsp. *polyphylla*), hegyi pacsirtafű (*Polygala vulgaris*) stb.

Elterjedés: Nem túl gyakori a térségben. Irtásrétek, száraz domboldalakon vannak kisebb állományai: János-hegy (Felsőszőlők), Szőlőhegy (Csörötnek), valamint melegebb, napfényes lejtők Kondorfa, Viszák, Kisrákos, Szőce, Órimagyarósd határában.

Természetvédelmi javaslatok: A száraz domboldalak kaszálását az utóbbi évtizedekben felhagyták. Többnyire cserjésedő, gyomosodó állapotban vannak. Csak remélni lehet, hogy a hagyományos őrségi gazdálkodás, a falusi turizmus révén visszaáll és az eltűnőben levő állományok könnyen újrászerveződnek.

28. *Nardo-Festucetum capillatae* (fonalascsenkesz-rét)

Termőhely: irtásrétek, erdei tisztások, erdőszélek, sovány, mésztelen, bázisokban szegény talajok élőhelyei.

Flóraösszetétel: Az acidofrekvens társulásszerkezetet főleg a fonalas csenkesz (*Festuca capillata*), cérnatippan (*Agrostis capillaris*), és a szőrűcsomók (*Nardus stricta*) eloszlása határozza meg. Egykoron a mikotrof *Nardus stricta*-populációk, különösen a legeltetés hatására terjedtek el nagyobb területeken. A taposás-legeltetés évtizedes szünetelése révén ezen struktúrák ma visszaszorulóban vannak. A jellemző fajok közül gyakoriak lehetnek még: a macskatalp (*Antennaria dioica*), hegyi kakukkfű (*Thymus pulegioides*), sovány ibolya (*Viola canina*), füles hölgymál (*Hieracium auricula*), ezüstös hölgymál (*Hieracium pilosella*), szőrös oroszlánfog (*Leontodon hispidus*), néhol még a szárnyas rekettye (*Genista sagittalis*) is.

Elterjedés: Fragmentális állományai többnyire a Nádasdi-fennsík térségében elterjedtebbek: Szőce, Órimagyarósd, Viszák, Felsőmarác, Szaknyér-térségi dombhátaikon. A Vendvidéken is felismerhető cönózisai vannak erdőszéleken, kaszálórétek peremén: Szakonyfalu, Farkasfa, Kondorfa térségében.

Természetvédelmi javaslatok: Nyugat-Dunántúlon a fonalas csenkesz állományok az Alpok, ill. az atlantikus hatások konkrét megtestesítői. A rétgazdálkodási folyamatok felhagyásával azonban könnyen beerdősülnek, vagy szegényes állományokba mennek át. Törekedni kell a teljes cönológiai diverzitás megőrzésére a TK területén. Így a hagyományos gazdálkodási módok (rét- és erdőgazdálkodás) visszaállításával a fonalascsenkesz-rétek acidofrekvens populációi is megőrizhetők.

29. *Festuca ovinae-Nardetum* (szőrfügyep)

Termőhely: Nyershumuszos, kílúgozott, leromló, podzolos erdőtalajok, csapadékos, hűvös klímájú élőhelyei.

Flóraösszetétel: A szőrfüvesek aránylag erősen gyepes, alacsony, merev-tömött fűcsomói acidofil fajok dominanciáját tükrözi: a szőrfű (*Nardus stricta*)-populációk jól adaptálódtak a savanyú, nyershumuszos talajok ökológiai feltételeihez (pl. mikotrof táplálkozás). Ezekhez kodomináns egységként kapcsolódnak a juhcsenkesz (*Festuca ovina*) populációk, melyeket változatos fűcsoportok sora egészíthet ki: vöröscsenkesz (*Festuca rubra*), ebtíppan (*Agrostis canina*), erdei sédbúza (*Deschampsia flexuosa*), háromfogfű (*Danthonia decumbens*), cémátíppan (*Agrostis capillaris*). Gyakori és jellemző fajok még: vérontófű (*Potentilla erecta*), sovány ibolya (*Viola canina*), macskatalp (*Antemaria dioica*), hegyi pacsirtafű (*Polygala vulgaris*). Törmelékes lejtőkön, láposodó helyeken pedig átmeneti állományok jelennek meg a méztelen láprétek felé: nádképi kékperje (*Molinia arundinacea*), deres szittyó (*Juncus effusus*), őszi vérfű (*Sanguisorba officinalis*) stb.

Elterjedés: A hegyvidéki legelők felhagyásával az egykoron jóval elterjedtebb szőrfügyepes erdőszéleken visszaszorulóban vannak. A hűvösebb éghajlat, a taposás és legeltetés számos acidofil növénynek kedvezett, így többnyire csak ezek alapján lehet következtetni a szőrfügyepesekről. A juhcsenkesz és a szőrfű alkotta együttesek ma kaszálórétek peremén, vagy erdőfoltok közé szorulva fragmentálisan jelennek meg pl. Felsőszőlők, Orfalu, Szakonyfalu, Farkasfa, Viszák, Kondorfa, Órimagyarósd térségében. Kisebb állományai erdei tisztások és utak mentén figyelhetők meg: Rákota-erdő (Órimagyarósd), Kápolna-erdő (Nagyrákos), Csonka-erdő (Nádasd).

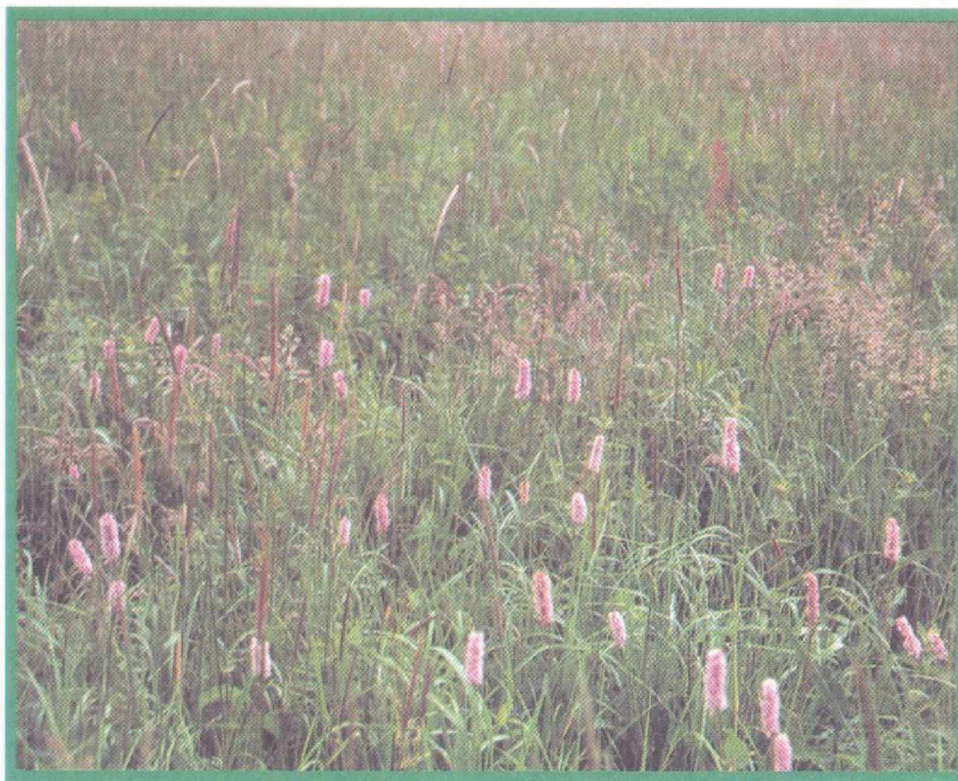
Természetvédelmi javaslatok: A felhagyott szőrfügyepesek fokozatosan beerdősülnek. Ahol lehetséges a cserjeirtás és a kaszálás, ezen rétek a hegyvidéki vöröscsenkesz-rétek állományaira jellemző struktúrákat tükröznek. Jobb minőségű hegyi rétekbe való átalakulásuk ezért is előnyös lenne, mert a szőrfügyepesek mindenütt védett területeken találhatóak.

1. kép *Franciaperjés kaszálórét (Pastinaco-Arrhenatheretum)*
Kérvölgy határában

2. kép *Kaszálógyümölcsösök nyári aspektusa a Belső Őrségben*

3. kép Kígyógyökerű keserűfű (*Polygonum bistorta*) populáció ecsetpázsitos mocsárréti állományban (*Carici-Alopecuretum pratensis*). Zala-völgy, Felsőjánosfa.

4. kép Sárgaliliom (*Hemerocallis lilo-asphodelus*) populáció az alsószölnöki kékperjés lápréti állományban (*Junco-Molinietum*).

30. *Luzulo albidae-Callunetum* (csarabos)

Termőhely: Mésztelen, kilúgozott, podzolosodó, erdei tisztások, fenyvesek élőhelyei.

Flóraösszetétel: A vendvidéki erdei fenyvesek és lombelegyes fenyvesek tisztásain és szegélyén, a csarabosok legszebb állományai a következő konstans fajokat mutatják: fehér perjeszittyó (*Luzula luzuloides*), csarab (*Calluna vulgaris*), erdei séd-búza (*Deschampsia flexuosa*), réti csormolya (*Melampyrum pratense*), fekete áfonya (*Vaccinium myrtillus*), kereklevelű harangvirág (*Campanula rotundifolia*), szőrös rekettye (*Genista ovata* subsp. *nervata*), vérontófü (*Potentilla erecta*), macskatalp (*Antennaria dioica*), sváb rekettye (*Genista germanica*), szárnyas rekettye (*Genista sagittalis*) stb.

A vendvidéki csarabosok, mint védelemre javasolt növénytakaságok, különösen a határsávi zónában igen értékes populációkat őriztek meg: lapos korpafű (*Diphysium complanatum*), kacsos korpafű (*Lycopodium clavatum*), dunántúli sás (*Carex fritschii*), ernyős körtike (*Chimaphila umbellata*), henye boroszlán (*Daphne cneorum* subsp. *arbusculoides*), fecsketárnics (*Gentiana asclepiadea*).

Elterjedés: Az Őrség nyugati részén és a Vendvidéken a csarabosok általánosan elterjedtek. Megjelenésük, nyárvégi virágzásuk az Őrségi TK növényzetének sokszínűségét, sajátosságait tükrözik. Az Őrség középső és keleti részén már kevésbé elterjedtek, mégis szép állományait találjuk Kondorfa, Szalafő, Szatta, Viszák, Nádasd térségében.

Természetvédelmi javaslatok: A csarabosok nálunk a posztglaciális, atlantikus (tölgy) időszakból fennmaradt, fokozottan védett reliktaris társulások, ezért minden állományuk védendő. Fennmaradásukat, dinamikus változásaikat, monitoring megfigyelési vizsgálatoknak kell kiegészítenie.

31. *Genisto pilosae-Sarothamnetum* (seprőzanót társulás)

Termőhely: Mészkerülő, vékony rétegű erdőtalajok, erdővágások, irtásrétek, bolygatott élőhelyei.

Flóraösszetétel: A seprőzanótos állományok az Őrségben a csapadékos-hűvösebb klímaviszonyokat, savanyú-sekély talajú élőhelyeket a következő gyakoribb fajösszetétellel jelenítik meg: seprőzanót (*Sarothamnus scoparius*), szőrös rekettye (*Genista ovata*), fehér perjeszittyó (*Luzula luzuloides*), erdei séd-búza (*Deschampsia flexuosa*), réti csormolya (*Melampyrum pratense*), ernyős hölgymál (*Hieracium umbellatum*), ill. számos olyan erdei-réti faj, mely a pionír cönózisokban időszakosan megjelenik.

Elterjedés: A mészkerülő erdei fenyvesek, ill. a lombetelegyes erdei fenyvesek, szőrfügyepek és csarabosok elterjedési területéhez kötődnek. Mozaik- ill. szegélyállományokként az Őrség egész területén elterjedtek.

Természetvédelmi javaslatok: A jellegzetesen atlantikus-boreális típusú pionír állományok fennmaradása az Őrségi cönológiai diverzitás megőrzése érdekében lehet fontos. Az állományok jövője a mértéktartó erdő- és rétgazdálkodás sikerétől függ.

*

Az Őrségi TK réttevegetációjának rövid jellemzése nyomán általában kirajzolódtak azon szerkezeti, dinamikai, gazdasági és védettségi problémák, melyek a természetvédelem oltalma alatt álló sajátos vegetációegyüttesek, fajok-populációk fennmaradását, megőrzését, ill. degradálódását és pusztulását eredményezhetik.

A réttevegetáció változását, leromlási folyamatait lényegében a hagyományos állattenyésztés és rétgazdálkodás visszaszorulása indította el. A TSz-típusú gazdálkodás idejére tehető az agresszív, invazív gyomok nagyszabású terjeszkedése, különösen a patak völgyek és folyómenti árterek, mocsárrétek, magaskórós növényzetének a kiszorítása, természetvédelmi értékeinek a csökkenése, a sajátos vegetációszerkezet és tájképi értékek degradációja révén. Az invazív gyomok jobb szaporodás- és terjeszkedésbiológiai adottságai révén megváltoztatják, átalakítják a természetközeli vegetációegységek szukcessziós folyamatait, hozzájárulván így az évszázadok során rögzült réti-, lápi-, erdei élőhelytípusok leromlásához, pusztulásához. Ma az Őrségi TK jelentős területein olyan füves/fás többnyire labilis szukcessziós stádiumok uralkodnak, melyek sem gazdasági, sem természetvédelmi szempontból nem hasznosíthatók. Meg kell találni a problémák feloldását, sürgős természetmegőrző és élőhelyrekonstrukciós munkálatokat szükséges elindítani. Az egyes élőhelyeken végbemenő változások és trendek alapos megismerése, védettségi, kezelési eljárások kidolgozása és fejlesztése valamint a heterogenitás megőrzése érdekében javasoljuk a hosszútávú ökológiai monitoring rendszerű megfigyelések elindítását, a környezet- és természetbarát területhasználatot, az ökológiai (hagyományos) gazdálkodás serkentését és működési feltételeinek biztosítását.

Az Őrségi TK réttevegetációjának sajátos (védett, veszélyeztetett) élőhelytípusai: láprétek, magaskórósok, mocsárrétek, kaszálórétek, mészkertülő hegyi rétek, csarabosok, változatos botanikai értékeivel, egyedülálló tájképi elemeivel arra ösztönzik a szakembereket és a nagyközönséget egyaránt, hogy e térség mielőbb a magyar természetvédelem kiemelten kezelt egységévé váljon.

IRODALOM

- ADÁM L., MAROSI S. (1975): A Kisalföld és a Nyugat-magyarországi peremvidék, In: Magyarország tájféldrajza. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BALOGH L. (1996): Adatok néhány inváziós növényfaj elterjedéséhez az Őrségi Tájvédelmi Körzetben és a kapcsolódó területeken. – Savaria, Vas megyei Múzeumok Értesítője 23/2: 297-307.
- BARTHA D. (1998): Az Őrségi erdők elemzése történeti ökológiai alapon, In: Vig K. (szerk.) „Húsz éves az Őrségi TK.” Sarród, pp. 59-68.
- BOKOR P. (1989): Vas megye természetföldrajzi tájbeosztása. – Vasi Szemle, 43 (1): 26-46.
- BORBÁS V. (1887): Vasvármegye növényföldrajza és flórája. – Vas megyei Gazdasági Egyesület, Szombathely, p. 395.

- BORBÁS V. (1897): Vasvármegye növénygeográfiai viszonyai. – In: BOROVSZKY S. (szerk.) Magyarország vármegyéi és városai, Vas Vármegye. – Apolló, Budapest, pp. 497-536.
- BORHIDI A. (Ed.), 1996, *Critical Revision of the Hungarian Plant Communities*. – Janus Pannonius Univ. Pécs.
- BORHIDI A., SÁNTA A. (szerk.) (1999): *Vörös Könyv a magyarországi növénytársulásokról I-II*. – Természetbúvár Alapítvány Kiadó, Budapest.
- BOROS Á. (1926): Közép- és Nyugat-Magyarország Sphagnum lápjai növényföldrajzi szempontból. – Debr. Honism. Biz. Kiadványai 2: 3-26.
- CSAPODY I. (1994): A hazai Noricum megítélésének új szempontjai, In: BARTHA D. (szerk.) *A Kőszegi-hegység vegetációja*. – Kőszeg-Sopron, pp. 100-104.
- EGGLER I. (1959): Wiesen und Wälder im oststeirisch-burgenlandischen Grenzgebiet. – *Mitteilungen des Naturwissenschaftlichen Vereines für Steiermark*, 89: 5-34.
- FARKAS S. (szerk.) (1999): *Magyarország védett növényei*, Mezőgazda, Budapest.
- FEKETE G., MOLNÁR ZS., HORVÁTH F. (szerk.) (1997): *A magyarországi élőhelyek leírása, határozója és a Nemzeti Élőhelyosztályozási Rendszer*. – Magyar Természettudományi Múzeum.
- GÁYER GY. (1925): Vasvármegye fejlődéstörténeti növényföldrajza és a praenenorikumi flórasáv. – *Vasvármegyei Múz. Évk.* 1: 1-43.
- GÁYER GY. (1927): Új adatok Vasvármegye flórájához I. – *Vasvármegye és Szombathely város Kultúregyesülete és a Vasvármegyei Múzeum Évkönyve*, 2, 204-206.
- GONDOLA I. (1965): Az *Impatiens glandulifera* Royle elterjedése a Nyugat-Dunántúl vízparti társulásaiban. – *Bot. Közlem.* 52 (1): 35-46.
- GYÖNGYÖSSY P. (1993): Az Őrségi Tájvédelmi Körzet, In: *Őrség, Vendvidék, Vasi-Hegyhát. Turistatérkép 1:50000*, MTA, Budapest.
- HORVÁTH E., JEANPLONG J. (1962): Vas megye ritka és védelmet érdemlő növényei. – *Vasi Szemle* 1, (Savaria Múz. Közlem. 18), pp. 19-43.
- JEANPLONG J. (1960): Vázlatok a Rába határvidéki árterének rétciről, *Bot. Közlem.* 48 (3-4): 289-299.
- JEANPLONG J. (1970): *Geobotanische Untersuchungen in Mittel- und Südburgenland*, *Wiss. Arbeiten Burgenl.* 44: 108-125.
- JEANPLONG J. (1969): *A Rába-ártéri rétek, legelők ökológiai, cönológiai és hozamvizsgálatai*, *Kand. Ért. Téz.* 9 p.
- JEANPLONG J. (1987): Jelentősebb hasznosítható réttársulások az Alpokalja Vas megyei részén. – *Praenorica* 2: 85-94.
- KÁROLYI Á., PÓCS T. (1954): Adatok Délnyugat-Dunántúl növényföldrajzához. – *Bot. Közlem.* 45 (3-4): 257-267.
- KÁROLYI Á., PÓCS T. (1968): Délnyugat-Dunántúl flórája I. – *Acta Acad. Paed. Agriensis*, 6: 329-390.
- KÁRPÁTI L., (1998): Quo vadis Őrségi természetvédelem? Köszöntés és visszatekintés a védetté nyilvánítás huszadik évfordulóján. – In: VÍG K. (szerk.) „Húsz éves az Őrségi TK” Sarród, 5-14.
- KIRÁLY G., KIRÁLY A. (1998): Kiegészítések Vas megye flórájának ismertetéséhez. – *Vasi Szemle*, 52 (3): 278-286.

- KOVÁCS J. A. (1992): A nyugati határzóna természetvédelmi és ökológiai problémái. - LIPPAY JÁNOS előadások kiadványai, KÉE, Budapest, 53: 166-169.
- KOVÁCS J. A. (1994): A Kőszegi-hegység és Kőszeghegyalja réttársulásai. - In: BARTHA D. (szerk.) A Kőszegi-hegység vegetációja, Saját kiadás, Kőszeg-Sopron, pp. 147-174.
- KOVÁCS J. A. (1995): Vas megye növénytakarásainak áttekintése. - Vasi Szemle 49 (4): 518-557.
- KOVÁCS J. A. (1995): Lágyszárú növénytakarásaink rendszertani áttekintése. - Tilia 1: 86-144.
- KOVÁCS J. A. (1997): Szemelvények a vasi térség flórájának-vegetációjának ismeretéhez. - Vasi Szemle 51 (3): 285-298.
- KOVÁCS J. A. (1999): Az Őrségi Tájvédelmi Körzet növényzetének sajátosságai, ökológiai-területvédelmi problémái. - Vasi Szemle, 53 (1): 111-142.
- KOVÁCS J. A., TAKÁCS B. (1993): Az Őrségi TK nyugati részének vegetációtérképezése. - BDTF-Szombathely, 66 p. + 4 db térkép (1:25000).
- KOVÁCS J. A., TAKÁCS B. (1994): Az Őrségi TK keleti részének vegetációtérképezése. - BDTF-Szombathely, 127 p. + 7 db térkép (1:25000).
- KOVÁCS J. A., TAKÁCS B. (1994): A nárai Zsidu-rét botanikai értékei. - Kanitzia 2: 43-64.
- KOVÁCS J. A., TAKÁCS B. (1997): Vas megye edényes flórájának kritikai vonatkozásai. - Kitaibelia 2 (2): 220-225.
- KOVÁCS J. A., TAKÁCS B. (1998): Az alsószőlősi Rába-völgy botanikai értékei. - Kanitzia 6: 91-112.
- KOVÁCS M. (1962): Die Moorwiesen Ungarn, Akad. Kiadó, Budapest.
- LÁJER K. (1997): Az északi sás Vas megyében. - Vasi Szemle 51: 481-492.
- LÁJER K. (1998): Bevezetés a magyarországi lápok vegetációökológiájába. - Tilia 6: 84-238.
- LENDVAI G., RÉDEI T. (1992): A vendvidéki Hármashatár és a Grajka-völgy növényzete. - Kutatási jelentés, MTA-ÖBKI, Vácraátót.
- MUCINA L., GRABHERR G., ELLMAUER T. (Hrsg.) (1993): Die Pflanzengesellschaften Österreichs, Teil I., Anthropogene Vegetation. - Gustav Fischer Verlag, Jena.
- NÉMETH F. (szerk.) (1993): Exploratory Biodiversity Studies in former Iron Curtain zone Hungary. - WVF-MTA-ÖBKI, Vácraátót.
- NÉMETH F. (szerk.) (1995): Nemzeti Ökológiai Hálózat. Javaslat a környezet- és természetbarát területhasznosításra. - IUCN, Gland, Svájc és Budapest, Magyarország.
- PÓCS T., DOMOKOS-NAGY É., PÓCS-GELENCSÉR I., VIDA G. (1958): Vegetationsstudien im Őrség (Ungarischen Ostalpenvorland). - Akadémiai Kiadó, Budapest, 124 p.
- PÓCS T., PÓCSNÉ GELENCSÉR I., TALLÓS P., VIDA G. (1962): Szakonyfalu környékének vegetációtérképe. - Egri Pedag. Főisk. Füzetek VIII., 268, pp. 449-478.
- SOÓ R. (1934): Vas megye szociológiai és florisztikai növényföldrajzához. - Vasi Szemle (Folia Sabariensis) 1: 105-134.
- SOÓ R., BORHIDI A., CSAPODY I., KOVÁCS M., PÓCS T. (1969): Die Wälder und Wiesen West- und Südwestungarns und ihre Boden. - Acta Bot. Hung. 5: 137-165.
- TIMÁR G. (1995): A Vendvidék védett és veszélyeztetett növényei. - Vasi Szemle, 49 (1): 3-18.
- TIMÁR G. (1997): Tájéértékelés szempontú vegetáció-értékelés a Vendvidéken. - IV. Magyar Ökológus Kongresszus, Pécs, Összefoglalók, 202.
- TÓTH J. (1993): A Rába-völgy növényvilága. - Vasi szemle, 47 (3): 346-368.
- VERESS M. (1989): Vas megye területének fejlődéstörténeti vázlat. - Vasi Szemle, 48 (1): 1-15.

- VIG K. (1995): Az Őrség Természeti Képe kutatási program. - Savaria, Vas megyei Múz. Értesítője 22/2, pp.11-35.
- ZÓLYOMI B. (1991): Magyarország természetes növénytakarója (térkép). - In: HORTOBÁGYI T., SIMON T. (SZERK.) Növényföldrajz, társulástan, ökológia. - Tankönyvkiadó, Budapest.
- ZAGYVA T. (1996): Az Őrség lápréti gombavilágának feltárása és megőrzése. - Pro Natura Egyesület, 38 p.
- ZAGYVA T. (1998): Az Őrség és a Vendvidék természeti értékei. - Természet Világa 8: 82-84.
- ZSOHÁR GY. (1941): Az Őrség növényföldrajzi vázlata- - Dunántúli Szemle 8 (4-8): 190-401.

1. Táblázat: *Junco-Molinietum*

FAJNÉV/FELVÉTELEK	1	2	3	4	5	K
Borítás (%)	90	95	95	90	95	
Fajok száma (Össz.: 46)	27	26	28	32	32	
<i>Ch. cs. - All.</i>						
<i>Molinia arundinacea</i>	4	5	5	3	4	V
<i>Molinia hungarica</i>	1	+	+	1	1	V
<i>Juncus effusus</i>	+	+	+	+	+	V
<i>Juncus conglomeratus</i>	+	-	+	+	+	IV
<i>Agrostis canina</i>	+	+	-	+	+	IV
<i>Danthonia decumbens</i>	-	+	+	-	+	III
<i>Achillea ptarmica</i>	+	+	-	+	-	III
<i>Nardus stricta</i>	-	+	+	-	+	III
<i>Ord., Class.</i>						
<i>Sanguisorba officinalis</i>	1	+	+	1	+	V
<i>Potentilla erecta</i>	+	+	+	+	+	V
<i>Ranunculus repens</i>	+	+	+	+	+	V
<i>Deschampsia cespitosa</i>	1	+	+	1	+	V
<i>Serratula tinctoria</i>	+	+	+	1	+	V
<i>Betonica officinalis</i>	+	-	+	+	+	IV
<i>Lythrum salicaria</i>	+	+	-	+	+	IV
<i>Festuca rubra</i>	1	+	+	-	+	IV
<i>Holcus lanatus</i>	-	+	+	+	-	III
<i>Iris sibirica</i>	+	-	-	+	+	III
<i>Cirsium palustre</i>	-	+	-	+	+	III
<i>Filipendula ulmaria</i>	1	-	+	-	+	III
<i>Equisetum palustre</i>	+	+	-	+	-	III
<i>Ranunculus acris</i>	-	+	+	+	-	III
<i>Galium uliginosum</i>	-	-	+	+	+	III
<i>Galium boreale</i>	+	+	-	-	-	II
<i>Hieracium umbellatum</i>	-	-	+	+	-	II
<i>Plantanthera bifolia</i>	-	-	-	+	+	II

Agrostis capillaris	-	+	+	-	-	II
Hemerocallis lilio-asphodelus	+	-	-	+	-	II
Carex panicea	+	-	+	-	-	II
Gentiana pneumonanthe	+	+	-	-	-	II
Lysimachia nummularia	-	-	+	-	+	II
Veratrum album	+	-	-	+	-	II
Lysimachia vulgaris	-	+	-	-	+	II
Polygonum bistorta	-	-	-	+	+	II
Carex elata	+	-	-	-	+	II
Trollius europaeus	+	-	-	+	-	II
Veronica scutellata	-	-	+	-	+	II
Inula britannica	-	-	-	+	+	II
<i>Varia</i>						
Colchicum autumnale	+	-	+	+	+	IV
Solidago gigantea	1	+	-	+	+	IV
Trifolium repens	-	+	+	+	+	IV
Potentilla anserina	+	-	+	-	+	III
Cirsium arvense	-	-	+	+	+	III
Plantago media	-	+	+	-	+	III
Centaurium minus	-	+	-	+	-	II
Taraxacum officinale	-	-	+	+	-	II

Felvételek helye: 1. Alsószőlőnk Szögmező (1998.07.15); 2. Kétvölgy Szakonyfalui-patak völgy (1999.07.21); 3. Orfalu Huszászi-patak völgy (1999); 4. Apátistvánfalva Hársas-patak völgy (1998.08.10); 5. Ivánc Lugos-patak völgy (1999.08.16)

2. Tábázat: *Succisello inflexae-Deschampsietum*

FAJNÉV/FELVÉTELEK	1	2	3	4	5	K
Borítás (%)	90	95	95	90	95	
Fajok száma (Össz.: 45)	26	27	29	28	30	
<i>Ch. cs.- All.</i>						
Deschampsia cespitosa	3	4	4	3	4	V
Succisella inflexa	+	+	+	+	-	IV
Lysimachia nummularia	-	+	+	+	+	IV
Symphytum officinale	+	-	+	+	-	III
Juncus effusus	-	+	-	+	+	III
Gratiola officinalis	+	+	+	-	-	III
<i>Ord., Class.</i>						
Agrostis stolonifera	1	+	+	1	+	V
Ranunculus repens	1	+	+	+	+	V
Alopecurus pratensis	+	+	+	1	+	V

Agrostis canina	+	+	1	-	+	IV
Lythrum salicaria	+	+	-	+	+	IV
Holcus lanatus	1	+	-	+	+	IV
Lysimachia vulgaris	+	-	+	+	+	IV
Potentilla erecta	+	+	+	+	-	IV
Prunella vulgaris	-	+	+	+	+	IV
Betonica officinalis	1	+	+	-	+	IV
Carex vulpina	-	-	+	+	+	III
Colchicum autumnalis	+	-	-	+	+	III
Sanguisorba officinalis	+	+	-	+	-	III
Galium palustre	+	-	+	+	-	III
Lychnis flos-cuculi	-	-	+	+	+	III
Inula salicina	+	-	-	+	+	III
Veronica scutellata	-	-	+	+	+	III
Juncus conglomeratus	-	+	+	-	+	III
Serratula tinctoria	+	+	-	+	-	III
Ranunculus acris	+	-	+	-	+	III
Senecio erraticus-barbareifolius	-	+	+	-	+	III
Carex panicea	+	-	+	-	-	II
Cardamine pratensis	-	+	-	-	+	II
Dactylorhiza majalis	+	+	-	-	-	II
Trifolium hybridum	+	-	-	+	-	II
Selinum carvifolia	-	+	+	-	-	II
Gentiana pneumonanthe	+	+	-	-	-	II
Carex hirta	-	+	-	-	+	II
<i>Varia</i>						
Mentha longifolia	+	+	1	+	-	IV
Stenactis annua	-	+	+	+	+	IV
Trifolium repens	-	-	+	+	+	III
Potentilla anserina	+	-	-	+	+	III
Lolium perenne	-	+	+	-	-	II
Leontodon autumnalis	-	-	-	+	+	II
Lotus corniculatus	-	-	+	-	+	II
Capsella bursa-pastoris	+	-	-	-	+	II
Cruciata laevipes	-	-	+	-	+	II
Cichorium intybus	-	+	-	+	-	II
Rumex acetosa	-	-	+	-	+	II

Felvételek helye: 1. Alsószőlő Szögmező (1998.05.21); 2. Felsőszőlő Szőlőki-patak (1999.06.02); 3. Ivánc Lugos-patak völgye (1999.05.27); 4. Viszák Nyíres (2000.05.29); 5. Felsőjánosfa Zala-völgy (1998.06.04).

3. Táblázat: *Cirsio cani-Festucetum pratensis*

FAJNÉV/FELVÉTELEK	1	2	3	4	5	K
Borítás (%)	95	100	95	95	100	
Fajok száma (Össz.: 41)	20	23	28	24	22	
<i>Ch. cs.- All.</i>						
<i>Festuca pratensis</i>	4	5	5	3	4	V
<i>Poa pratensis</i>	1	+	+	1	1	V
<i>Cirsium canum</i>	+	+	+	+	-	IV
<i>Alopecurus pratensis</i>	-	+	+	+	+	IV
<i>Festuca arundinacea</i>	+	-	-	+	+	III
<i>Galium palustre</i>	-	+	+	-	+	III
<i>Prunella vulgaris</i>	-	+	-	+	+	III
<i>Stellaria palustris</i>	-	+	+	-	-	II
<i>Ord., Class.</i>						
<i>Dactylis glomerata</i>	1	+	+	1	+	V
<i>Ranunculus acris</i>	+	+	+	+	+	V
<i>Holcus lanatus</i>	-	1	+	1	+	IV
<i>Leucanthemum vulgare</i>	+	+	+	+	-	IV
<i>Arrhenatherum elatius</i>	-	+	+	+	+	IV
<i>Colchicum autumnale</i>	+	+	-	+	-	III
<i>Lathyrus pratensis</i>	+	-	+	-	+	III
<i>Leontodon autumnalis</i>	-	-	+	+	+	III
<i>Bromus commutatus</i>	+	-	+	-	+	III
<i>Trisetum flavescens</i>	-	+	-	+	+	III
<i>Trifolium pratense</i>	-	-	+	+	+	III
<i>Rumex acetosa</i>	+	-	+	-	+	III
<i>Equisetum palustre</i>	-	+	-	+	+	III
<i>Deschampsia cespitosa</i>	+	+	+	-	-	III
<i>Stellaria graminea</i>	+	-	+	-	+	III
<i>Daucus carota</i>	-	+	+	-	-	II
<i>Ranunculus repens</i>	+	-	-	+	-	II
<i>Crepis biennis</i>	-	-	+	-	+	II
<i>Lychnis flos-cuculi</i>	-	+	-	+	-	II
<i>Valeriana officinalis</i>	-	+	+	-	-	II
<i>Cardamine pratensis</i>	-	+	-	+	-	II
<i>Rhinanthus minor</i>	+	-	+	-	-	II
<i>Trifolium hybridum</i>	+	-	+	-	-	II
<i>Carex hirta</i>	-	+	-	+	-	II
<i>Campanula patula</i>	+	-	-	-	+	II
<i>Varia</i>						
<i>Calamagrostis epigeios</i>	+	+	1	-	-	III
<i>Plantago major</i>	-	+	+	+	-	III
<i>Capsella bursa pastoris</i>	-	-	+	+	+	III

Echium vulgare	+	-	-	-	+	II
Tanacetum vulgare	-	-	+	+	-	II
Lolium perenne	+	-	-	+	-	II
Rorippa austriaca	-	+	+	-	-	II
Stenactis annua	-	-	+	+	-	II

Felvételek helye: 1. Felsőszőlőnk Szőlőnői patak (1998.06.11); 2. Szakonyfalu Szakonyfalui-patak völgy (1998.05.27); 3-5. Felsőjánosfa Zala-völgy (1998.05.29).

4. Táblázat: *Pastinaco-Arrhenatheretum* subass. *avemiletosum pubescentis*

FAJNÉV/FELVÉTELEK	1	2	3	4	5	K
Borítás (%)	95	90	95	85	95	
Fajok száma (Össz.: 53)	28	33	33	36	27	

Ch. cs.- All.

Arrhenatherum elatius	2	2	2	3	3	V
Avenula pubescens	2	2	2	2	1	V
Holcus lanatus	1	1	1	+	+	V
Pastinaca sativa	+	-	+	+	+	IV
Poa pratensis	+	1	+	+	-	IV
Festuca pratensis	+	+	+	-	-	III
Campanula patula	-	+	+	+	-	III
Alchemilla monticola	-	+	-	+	-	II
<i>Ord., Class.</i>						
Dactylis glomerata	1	1	+	+	+	V
Festuca rubra	+	+	+	1	+	V
Galium verum	+	+	+	+	+	V
Heracleum sphondylium	+	+	+	+	+	V
Ranunculus acris	-	+	+	+	+	IV
Lathyrus pratensis	+	+	+	-	+	IV
Anthoxanthum odoratum	-	+	+	+	+	IV
Tragopogon pratensis	+	-	-	+	+	III
Achillea millefolium	-	+	+	+	-	III
Knautia arvensis	+	-	-	+	+	III
Leucanthemum vulgare	-	+	+	+	-	III
Trifolium pratense	+	-	+	-	+	III
Trifolium repens	-	+	+	+	-	III
Daucus carota	-	-	+	+	+	III
Orchis norio	-	+	-	+	+	III
Trisetum flavescens	+	+	+	-	-	III
Rhinanthus minor	-	-	+	+	+	III
Agrostis capillaris	-	+	+	+	-	III
Selinum carvifolia	+	-	+	-	+	III

Potentilla erecta	-	+	-	+	+	III
Colchicum autumnale	+	-	+	-	+	III
Leontodon autumnale	-	-	+	+	+	III
Crepis biennis	-	+	+	+	-	III
Carex hirta	+	-	+	-	-	II
Taraxacum officinale	-	+	+	-	-	II
Peucedanum carvifolia	+	-	-	+	-	II
Lotus corniculatus	-	+	+	-	-	II
Hypochoeris maculata	+	-	-	+	-	II
Trifolium montanum	-	-	-	+	+	II
Sanguisorba officinalis	+	+	-	-	-	II
Galium uliginosum	-	+	+	-	-	II
Polygala vulgaris	+	-	-	+	-	II
Lolium perenne	-	-	-	+	+	II
Carum carvi	+	-	-	-	+	II
Rumex acetosa	+	+	-	-	-	II
Stellaria graminea	-	-	+	-	+	II
Betonica officinalis	+	+	-	-	-	II
Inula britannica	-	-	+	+	-	II
<i>Varia</i>						
Eupatorium cannabinum	+	1	-	+	-	III
Conyza canadensis	-	+	+	-	+	III
Potentilla anserina	+	+	-	+	-	III
Solidago gigantea	-	+	-	-	+	III
Solanum dulcamara	+	-	-	+	-	II
Plantago media	-	-	+	-	+	II
Lysimachia vulgaris	-	+	-	+	-	II

Felvételek helye: 1-2. Szakonyfalu Szakonyfalui patak völgy (1998.05.21); 3-4. Orfalu Hársas patak völgy (1998.05.18); 5. Apátistvánfalva Kaszálógyümölcsös (1998.05.27)

5. Táblázat: *Anthyllido-Festucetum rubrae*

FAJNÉV/FELVÉTELEK	1	2	3	4	5	K
Borítás (%)	96	100	98	100	100	
Fajok száma (Össz.: 48)	29	28	26	30	25	
<i>Ch. cs. - All.</i>						
Festuca rubra	3-4	3	4	5	4	V
Anthyllis vulnerraria-polyphylla	+	+	+	+	+	V
Cynosurus cristatus	1	1	+	+	+	V
Bellis perennis	-	+	+	+	+	IV
Trisetum flavescens	+	1	-	+	+	IV
Carlina acaulis	+	-	-	+	+	III

Agrostis capillaris	+	+	+	-	-	III
Stellaria graminca	-	-	+	+	+	III
Dianthus deltooides	+	-	+	-	-	II
<i>Ord., Class.</i>						
Anthoxanthum odoratum	+	+	+	+	+	V
Galium verum	+	+	+	+	+	V
Briza media	+	+	+	+	+	V
Pimpinella major	-	+	+	+	+	IV
Avenula pubescens	1	-	+	+	+	IV
Peucedanum orcoselinum	-	+	+	+	+	IV
Polygala vulgaris	+	+	+	+	-	IV
Filipendula vulgaris	-	+	+	+	-	III
Hypochoeris maculata	+	-	+	+	-	III
Campanula patula	-	+	+	-	+	III
Leontodon autumnalis	+	-	+	+	-	III
Potentilla erecta	-	+	+	-	+	III
Ranunculus acris	+	-	+	-	+	III
Achillea millefolium	-	+	-	+	+	III
Rumex acetosa	+	-	-	+	-	III
Betonica officinalis	-	+	-	-	+	II
Genista sagittalis	+	-	-	+	-	II
Leucanthemum vulgare	-	+	-	+	-	II
Plantago lanceolata	-	-	-	+	+	II
Nardus stricta	+	+	-	-	-	II
Prunella vulgaris	+	-	+	-	-	II
Trifolium montanum	-	+	-	+	-	II
Rhinanthus minor	+	-	+	-	-	II
Trifolium campestre	-	+	-	+	-	II
Luzula campestris	-	-	+	-	+	II
Veronica chamaedrys	+	+	-	-	-	II
Spiranthes spiralis	+	-	-	-	-	I
Hypericum maculatum	-	-	-	+	-	I
Succisa pratensis	+	-	-	-	-	I
<i>Varia</i>						
Centaurea micranthos	+	+	+	+	+	V
Genista tinctoria	+	-	+	+	+	V
Calluna vulgaris	+	+	-	-	-	III
Platanthera bifolia	+	+	-	-	-	II
Hieracium pilosella	-	+	-	-	+	II
Deschampsia cespitosa	-	-	+	+	-	II
Vicia cassubica	-	+	-	-	+	II
Agropyron repens	+	-	-	+	-	II
Plantago media	-	-	-	+	+	II
Veronica officinalis	+	+	-	-	-	II

Felvételek helye: 1. Kétvölgy Ritkaházi-rét (1998.06.03); 2-3. Apátistvánfalva Felső Hársas patak völgy (1998.05.29); 4-5. Farkasfa Fővég (1998.06.05).

Spiranthes spiralis (L.) Chevall, őszi füzértekercs